

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ФАН
ВА ТЕХНИКА ДАВЛАТ КОМИТЕТИ
ЎЗБЕКИСТОН ФАЙЛАСУФЛАРИ МИЛЛИЙ ЖАМИЯТИ

МИЛЛИЙ ИСТИҚЛОЛ ҒОЯСИ: асосий тушунча ва тамойиллар

(Изоҳли кўргазмали воситалар)

*«Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар» ўқув фани
бўйича махсус методологик комиссия тавсия этган*

Тошкент
«Янги аср авлоди» 2001

Қўлингиздаги тўплам миллий истиқлол ғоясининг асосий мавзулари бўйича тайёрланган кўргазмали воситалар ва уларнинг маъно – мазмунига бағишланган. Унда миллий истиқлол ғоясининг асосий тушунча ва тамойиллари чизмалар ва уларнинг изоҳлари тарзида ёритиб берилган.

Ушбу китоб бу борадаги илк тажрибалардан биридир. Ундан маърузалар, амалий машғулотлар, суҳбатлар ҳамда тарғибот-ташвиқот жараёнида ижодий фойдаланиш мумкин. Китоб Қ. Назаров томонидан тайёрланган, баъзи чизмаларни тайёрлашда С. Мамашоев (31-34), М. Қуронов (43-47), Н. Раҳимбобоева (48-52) ва А. Қаҳрамоновлар (35-42- чизмалар) иштирок этган.

Шу соҳадаги асарлар ва қўлланмалар асосида тайёрланган ушбу кўргазмали воситалар тўпламини келажакда тўлдирилган ва янада бойитилган ҳолда чоп этиш заруратини ҳисобга олиб, у тўғридаги фикр-мулоҳазаларингизни қуйидаги манзилга юборишингизни сўраймиз: Тошкент, Мустақиллик майдони-5. Ўзбекистон файласуфлари миллий жамияти. Телефон: 139-17-31.

Илмий муҳаррир	— академик Т. Т. РИСКИЕВ
Такризчилар	— ф.ф.д. Ж. РАМАТОВ ф.ф.н. А. ХОЛБЕКОВ

КИРИШ

МИЛЛИЙ ИСТИҚЛОЛ ҒОЯСИ ЎҚУВ ФАНИНИНГ ПРЕДМЕТИ, МАҚСАД ВА ВАЗИФАЛАРИ

«Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар» мустақиллик йилларида шаклланган, ўқув фанидир. Унинг мазмун-моҳияти Президент Ислам Каримов томонидан асослаб берилган ғоя — юртимизда озод ва обод Ватан, эркин ва фаровон ҳаёт барпо этишга хизмат қиладиган яхлит ва изчил таълимотни ёшларимиз қалби ва онгига сингдириш тўғрисидаги билимлар тизимидан иборат.

Бу фан аввало ушбу таълимотнинг тарихий манбалари, илмий, фалсафий, дунёвий ва диний илдиэлари, асосий тамойиллари, назария сифатида намоён бўлиши, ўзига хос шаклланиш қонуниятлари ва хусусиятларини босқичма-босқич ўрганишни назарда тутди. Миллий истиқлол ғояси, унинг асосий тушунча ва тамойиллари, биринчи галда халқимиз даҳоси ва миллатимиз маънавияти, миллий ва умумбашарий қадриятлар, мустақил давлат барпо этиш йўлидаги бой тажрибаларимизга асосланади ва улардан озиқланади. Бирок ҳар қандай дарахтдан мўл ҳосил олиш учун фақат кўчат ўтказишнинг ўзи етарли бўлмаганидек, миллий истиқлол ғоясининг кутилган самарани бериши учун уни жамиятимиздаги турли ижтимоий қатлам ва тоифалар манфаати нуқтаи назаридан мутассил равишда бойитиб бориш талаб этилади. Чунки миллий истиқлол ғояси халқимиз ва миллатимизнинг тараққиёт тамойилларини кўрсатиб борувчи умуммиллий дастур бўлиб, унда жамиятимизнинг ривожланиш диалектикаси акс этиб бориши керак.

Бу жараёнда, айниқса, миллий истиқлол ғоясининг асосий тушунча ва тамойилларини кенг халқ оммаси, аввало, унибўсиб келаётган ёш авлод қалби ва онгига энг тасирчан йўллар

ва самарали усуллар билан сингдириш муҳим вазифа ҳисобланади.

Қўлингиздаги ушбу қўлланма мазкур вазифани амалга ошириш йўлидаги дастлабки уринишлардан биридир. «Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар» рисоласи ҳамда олий таълим муасасалари учун мўлжалланган қўлланма асосида тайёрланган бу тўплам миллий истиқлол ғояси асосий тушунча ва тамойилларини кўргазмали воситалар ёрдамида чуқурроқ ўқитишни назарда тутди.

1-чизма.

«Миллий истиклол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар» фанининг асосий вазифаси эса ўз тизимидаги билим ва тушунчаларининг барчасини педагогик тамойиллар асосида, маърифий йўллар билан ўқувчилар онгига сингдириш ҳамда шу тариқа уларда янгича дунёқараш ва мафкуравий иммунитет асосларини, мустақил фикрлаш кўникмаларини шакллантириш, ёш авлод қалбида ғоявий бўшлиқ вужудга келишига йўл қўймасликдан иборатдир.

Мустақиллик йилларида тўпланган тажриба ва ижтимоий ҳаёт ривож аслида инсон, жамият ғоя ва мафкурасиз яшай олмаслигини кўрсатди. Зотан, одамзот ўзининг руҳи ва шууридаги кўпдан-кўп саволларга жавоб бўладиган, уни доимий фаолиятга ундаб турадиган ҳаётбахш ғояга ҳамиша эҳтиёж сезиб яшайди. Чунки табиатда, жамиятда бўшлиқ бўлмагани каби инсон қалби ва онгида ҳам бўшлиқ бўлмайди. Жамият ҳаётида соғлом ғоя устувор бўлиб турмаса, одамларнинг қалби ва онгини ёт, зарарли ғоялар эгаллаб, халқнинг турмуш тарзини издан чиқаради. Худди дунёнинг бойлиги турли кучлар ўртасида талаш бўлганидек, инсонларнинг қалби ва онгини эгаллаб, уларни ўз қўлидаги қуролга айлантириш мақсади ҳам жаҳонда ҳар хил тажовузкор оқим ва таълимотларни ўзаро курашга ундаши, айниқса, бугунги кунда яққол намоён бўлмоқда.

Юртбошимиз бугунги тараққиётнинг мана шундай ўзига хос қонуниятларини теран ҳис этиб, буюк мақсадлар билан яшаётган халқимизнинг интилишларига мос келадиган миллий истиклол ғояси тўғрисидаги таълимотни яратди. Бу таълимот Президентимиз асарларида тўла-тўқис асослаб берилган. Ана шу асарлар асосида 2000 йилда «Миллий истиклол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар» номли махсус рисола чоп этилди.

Ҳозирги даврда миллий истиклол ғоясининг асосий тушунча ва тамойилларини юртдошларимиз, айниқса, ёшларга тушунтириш, тарғиб этиш, ундаги билим-қарашлар асосида янгича эътиқод ва дунёқараш асосларини шакллантириш ниҳоятда муҳим.

Шунинг учун Президентимиз 2001 йил 18 январда «Миллий истиклол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар»ни мамлакатимиз таълим тизимида янги фан сифатида жорий этиш тўғрисида фармойиш чиқарди. Бугунги кунда таълим муассасаларида кенг ўрганилаётган фан шу тарика юзага келди.

2-чизма.

Шу ўринда қуйидагини ёдда тутиш лозим: Миллий истиклол ғояси билан «Миллий истиклол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар» фанининг мақсадлари бир-биридан муайян даражада фарқ қилади. Чунки уларнинг биринчиси тараққиётимизнинг ғоявий асослари ва мафкуравий таълимотини ўзида

мужассам этган назарияни, иккинчиси эса шу назария ҳақидаги ўқув фанини билдиради.

Президентимиз Ислом Каримов миллий истиқлол ғояси ва мафқурасининг мақсади ҳақида фикр юритиб, уни шундай таърифлаган: «Халқни буюк келажак ва улугвор мақсадлар сари бирлаштириш, мамлакатимизда яшайдиган, миллати, тили ва динидан қатъий назар, ҳар бир фуқаронинг ягона Ватан бахт-саодати учун доимо масъулият сезиб яшашига чорлаш, аждодларимизнинг бебаҳо мероси, миллий қадрият ва анъаналаримизга муносиб бўлишига эришиш, юксак фазилатли ва комил инсонларни тарбиялаш, уларни яратувчилик ишларига даъват қилиш, шу муқаддас замин учун фидоийликни ҳаёт мезонига айлантириш миллий истиқлол мафқурасининг бош мақсадидир»¹.

Шу билан бирга, миллий истиқлол ғоясининг ижтимоий вазифаси билан «Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар» фанининг вазифаси ҳам бир-биридан фарқ қилади. Бу фарқлар ғоянинг инсон ва жамият ҳаётидаги функцияси билан фаннинг ижтимоий тафаккур ва таълим-тарбия тизимидаги функцияси ўртасидаги ўзига хосликдан келиб чиқади.

Юртбошимиз миллий истиқлол ғоясининг вазифаси ҳақида тўхталиб шундай деган эди: «Мен миллий истиқлол ғояси бугун тез суръатлар билан ўзгараётган дунёда ўзлигимизни англаш, бизнинг кимлигимизни, қандай буюк аждодларнинг меросига, неча минг йиллик тарих, бетакрор маданият ва қадриятларга эга эканимизни ҳис этиб яшашга, бу бойликни асраб-авайлаб, демократик қадриятлар, бутун жаҳон тараққиёти ютуқлари билан озиқлантириб, янги ўсиб келаётган авлодга етказишга хизмат қилмоғи зарур, деб биламан»².

Бу орзу-умидлар ва интилишларни амалга ошириш ушбу фанни ўқитишда бир қатор талабларга аҳамият беришни заруратга айлантиради.

¹ «Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллари». Т.: «Ўзбекистон», 2000 й. 7-бет.

² Ўша китоб, ўша бет.

3-чизма.

Мазкур тавсияларга амал қилиш ушбу фаннинг моҳияти, мазмуни, асосий коидалари, тушунчалари, тамойил ва хусусиятларини атрофлича очиб беришга хизмат қилади. Бу фаннинг асосларини ўргатишда фақат ана шулар билан чегараланиб қолмасдан, ҳар бир ўқитувчи назарий ва амалий машгулотларга алоҳида куйинчаклик ва масъулият билан ёндашади, деб ўйлаймиз.

I боб. ҒОЯ ВА МАФКУРАЛАР ТАРИХИДАН

Инсон ҳаётида ҳам, жамият тараққиётида ҳам ғоялар муҳим ўрин тутadi. Шу маънода, **инсоният тарихи — ғоялар тарихидир.**

Хўш, ғоя нима, нега унга бу қадар катта эътибор ва аҳамият берилади? Маълумки, ҳар қандай миллат ва халқ, ҳар қандай ижтимоий тузум ва давлат муайян бир тамоғиниҳлар ва қадриятлар асосида ҳаёт кечиради ҳамда ўз манфаатларини, мақсад-муддаоларини, орзу-интилишларинини кўзлаб ҳаракат қилади. Бинобарин, улар ҳаётдаги маълум бир мафкурага таянади. Инсон тафаккури воқеликни идрок этиш мобайнида турли фикрлар, қарашлар, ғоялар ва таълимотлар яратади. Бинобарин, **ғоялар ҳам инсон тафаккурининг маҳсулидир.** Лекин тафаккур яратган ҳар қандай фикр ёки қараш, мулоҳаза ёки нуқтаи назар ғоя бўла олмайди. Фақат энг кучли, таъсирчан, залворли фикрларгина ғоя бўла олиши мумкин.

4-чизма.

Ғоянинг фалсафий талқини

Ғоя воқелик ва ҳаёт таъсирида вужудга келадиган, унинг акс эттириши асосида шаклланидиган дунёни билишнинг ўзига хос шаклларида биридир. У шахс, жамият, ижтимоий гуруҳ, партия ва бошқаларнинг муайян мақсадларини ифодалайди, уларни бу йўлда бирлаштиради, уюштиради, фаолиятга ундайди, сафарбар қилади.

*Ғоя – ижтимоий фикр сифатида шаклланади.
Ғоя – муайян тарзда намоён бўлади.
Ғоя – бирон-бир мақсадни ифодалайди.
Ғоя – амалий ҳаракатга ундайди.
Ғоя – муайян мафкуранинг асоси бўлади.*

Илмий адабиётларда «ғоя», «мафкура», «идея» ва «идеология» тушунчалари ишлатилмоқда. «Идея» ва «идеология» кўпроқ ғарб давлатларида ҳамда рус тилидаги манбаларда учрайди. Идея ибораси юнон тилидаги «idea» сўзидан олинган. У идеология сўзининг ўзаги бўлиб ҳисобланади ва тушунча ёхуд фикр маъносини англатади. Идеология (Idea — ғоя, тушунча, logos — таълимот) атамаси эса ғоялар тўғрисидаги таълимотни англатади ва икки хил маънода ишлатилади:

— ғояларнинг моҳият-мазмунини, шаклланиши, аҳамияти тўғрисидаги билимларни ифодалайди ва илмий соҳа бўлиб ҳисобланади;

— муайян ғояни амалга ошириш, мақсадга етиш усуллари, воситалари, омиллари тизимини англатади.

Ғояларнинг оддий фикрлардан фарқи яна шундаки, улар гарчи тафаккурда пайдо бўлса-да, инсон ва жамият руҳиятига, ҳатто туб қатламларига ҳам сингиб боради. Ғоя шундай қувватга эгаки, у одамнинг ички дунёсигача кириб бориб, уни ҳаракатга келтирувчи, мақсад сарни етакловчи руҳий-маънавий кучга айланади.

Ғоя моҳиятан ижтимоий характерга эга. Муайян ғоя одатда алоҳида олинган шахс онгида шаклланади, кейинчалик эса жамиятнинг турли қатламларига тарқалади, турли элат ва мил-

латлар орасида ёйилади. Мустақил ҳаётга кадам қўяётган янги авлод жамиятда мавжуд ғоялар таъсирида тарбияланади, муайян қарашлар ва ғояларни ўз эътиқодига сингдиради, ўз навбатида янги ғояларни яратади ва тарғиб этади.

Ғояларнинг турлари кўп. Оламни вужудга келиш, мавжудлик қонуниятлари, унинг асосини нима ташкил этгани каби масалаларни фалсафий талқин этиш натижасида монизм, дуализм, плюрализм, идеализм ва материализм сингари оқимлар вужудга келди.

5-чизма.

Мазмуни ва намоён бўлиш шаклига қараб, ғояларни бир қанча турларга ажратиш мумкин.

- илмий ғоялар;
- фалсафий ғоялар;
- диний ғоялар;
- бадний ғоялар;
- ижтимоий-сиёсий ғоялар;

- миллий ғоялар;
- умуминсоний ғоялар ва ҳоказо.

Ўз олдиға қўйган мақсади, қандай жамият қурмоқчи экани, бунга қандай йўллар ва воситалар билан эришмоқчи бўлаётгани ҳақидаги ғоялар тизими ҳар бир миллат, халқ ва жамиятнинг миллий мафқураси асосини ташкил этади

Ғоя ва мафқуранинг тарихий шаклларини, мазмун — моҳиятини азал — азалдан эзгулик ва ёвузлик, бунёдкорлик ва вайронкорлик ўртасидаги қураш диалектикаси белгилаб келади, яъни босқинчилик, бошқалар ҳисобидан бойиш, тажовузкорлик, ақидапарастлик мафқураларига қарама - қарши ўларок, озодлик, мустақиллик ва адолат ғоялари узлуксиз майдонга чиқиб, халқларнинг музаффар байроғига айланган. Бунёдкорлик ғоялари инсонни улуғлайди, унинг руҳига қанот бағишлайди.

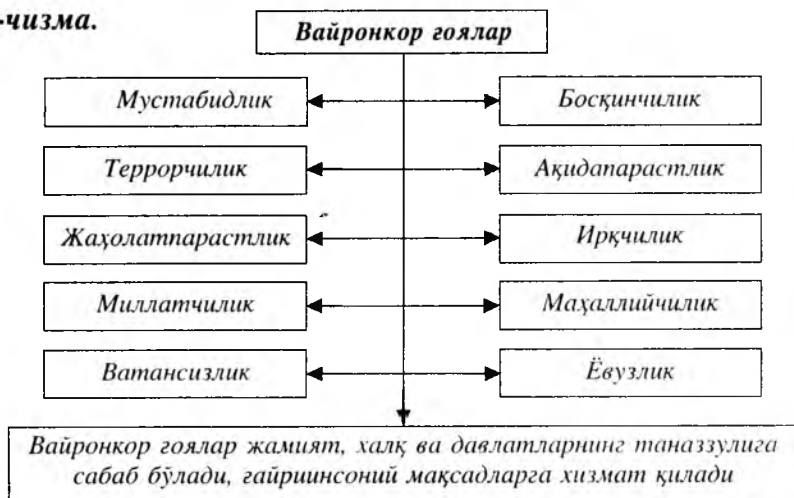
6-чизма.

Бузғунчи ғоялар эса халқлар бошига сўнгсиз қулфатлар келтиради. Бунга олис ва яқин тарихдан кўплаб мисоллар

келтириш мумкин. Инсон ва жамият бор экан, эзгу ғояларнинг зидди бўлган зулм ва зўравонлик, қабоҳат ва жаҳолат янги-янги шаклларда намоён бўлишга уринади. Лекин улар одамзотнинг адолат, тинчлик ва биродарлик, тараққиёт ва фаровонлик ғояларига таяниб, олий мақсадлар сари интилишларини асло тўхтата олмайди.

7-чизма.

Шу билан бирга вайронкор ғояларнинг мазмун-моҳиятини, мақсад-муддаоларини билиш ниҳоятда муҳим. Бу фуқаролар, айниқса ёшлар учун бузғун ғоялар хавфини англаш, ўзларида мафкуравий иммунитет ҳосил қилиш учун зарур билимларни эгаллашига ёрдам беради.

Ғоянинг инсон ҳаётидаги ўрни ва аҳамияти жуда муҳим фалсафий масаладир. Инсон ўзи ғояларни яратади, улардан куч-қувват олади. Ўзи яратган ғоялар инсоннинг онги ва шуурини, тафаккури ва эътиқодини эгаллаб, унинг соҳибига айланади. Юксак ғоялар одамларни олижаноб мақсадлар сари етаклайди. Ғояси етук, эътиқоди бутун, қадриятлари юксак инсонгина мардлик намуналарини кўрсата олади.

Ҳар бир халқнинг тарихи шу халқдан етишиб чиққан буюк сиймолар, мард қаҳрамонлар ва фидойи инсонлар тарихи асосида битилади. Халқимизнинг Широқ ва Тўмарис, Спитамен

ва Муқанна, Темур Малик ва Жалолиддин Мангуберди, Амир Темур ва Бобур Мирзо каби мард фарзандлари — буюк ғоя соҳибларидир.

Минг йиллар ўтса ҳам, улуғ аجدодларимизнинг матонати ва қахрамонлиги халқнинг хотирасидан ўчмайди. Чунки улар юксак ғоялар — Ватан озодлиги, эл-юрт бахт-саодати, илму урфон ривожини йўлида жон фидо қилганлар. Аҳмад Яссавий бутун умрини ҳақ ишқиди ўтказганида ҳам, Нажмиддин Кубро мўғул босқинчиларига қарши жанг қилганда ҳам улуғвор ғоялар уларга сабр-бардош ва матонат ато этган. Жордано Бруно жисму жонини эгаллаган буюк ғоя туфайли гулҳан алангасида ҳам ўз эътиқодидан қайтмаган, Насимийни товонидан сўйсалар ҳам, ишқи илоҳий деб жон берган. Жаҳон тарихидан, жумладан халқимизнинг ўтмишидан ҳам, қайси соҳада бўлмасин, мардлик ва жасорат кўрсатиш учун инсонга албатта улуғвор ғоя керак эканига кўплаб мисоллар топилади.

Муайян бир ғоя дастлаб бирон-бир шахснинг онгида пайдо бўлади. Айни пайтда у юксак ижтимоий мазмунга эга бўлгани, жамиятнинг тараққиёт йўлидаги эзгу интилишларини акс эттиргани боис умуминсоний ҳақиқатга айланади. Жаҳон таърибасига назар ташласак, бутун дунё тараққиётига улкан таъсир кўрсатган назарий таълимот ва мафкураларни яратиш учун инсоният тарихининг турли даврларида улкан ақл-заковат, истеъдод ва терап тафаккур соҳиблари мислсиз заҳмат чекканини кўрамыз. Сукрот ва Платон, Конфуций ва Зардушт, Алишер Навоий ва Махатма Ганди каби буюк мутафаккирлар фаолияти бунинг яққол тасдиғидир.

Бунёдкорлик ғоялари юртни обод, халқ ҳаётини фаровон қилишдек олижаноб мақсадлар билан ажралиб туради. Улар инсоният цивилизацияга эришган даврлардан буён жамият ҳаётининг энг эзгу ғоялари сифатида яшаб келмоқда. Президент Ислам Каримовнинг «Ўзбек том маънода бунёдкордир», деган сўзларида ҳам ана шу боқий ғояларнинг маъно-мазмунини ўз ифодасини топган. Бундай бунёдкорлик халқимизга ота-боболаридан меросдир.

Шарқда, жамият ривожига ва бунёдкорлик ҳолатлари хусусида Абу Наср Форобий, Ибн Сино, Алишер Навоий қарашлари ўзига хос ўрин тутди. Улар асарларида олижаноб жамият, адолатли тузум ҳақидаги ўз фикр-мулоҳазаларини баён қилиб, ўз даври учун изчил таълимот яратди. У ҳар томонлама етук, барча аҳолини бахт-саодатга, илм-маърифатга олиб боровчи идеал жамоа ҳақидаги ҳолатларни олға сурди.

✓ Миллий давлатчилик ҳолати ва унинг халқлар тараққиётига ижобий таъсирини мустақил Ўзбекистон мисолида ҳам яққол кўриш мумкин. Ўзбекистоннинг халқаро ҳамкорлик, минтақавий тинчлик, миллатлараро тотувлик борасида олиб бораётган сиёсати барқарорлик ҳукм суришига асос бўлиб хизмат қилмоқда.

Мафкура — муайян ижтимоий гуруҳ ё қатламнинг, миллат ёки давлатнинг эҳтиёжларини, мақсад ва интилишларини, ижтимоий-маънавий тамойилларини ифода этадиган ҳолатлар, уларни амалга ошириш усул ва воситалари тизимидир.

Муайян тарихий даврларда баъзи мафкуралар давлат идеологияси даражасига кўтарилган. Замонлар ўтиши билан уларнинг айримлари ўз мавқеини йўқотган, лекин миллат маънавиятининг таркибий қисми сифатида сақланиб қолган. Халқ улардан қувват олган, маънавий озиқланган, улар орқали ўз қадриятларини сақлаган.

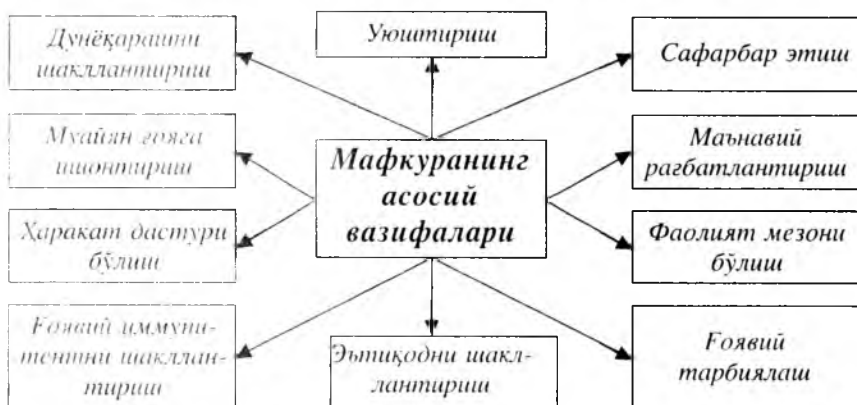
| Инсоният тарихида ўз талаб-эҳтиёжларини бошқа халқлар ҳисобига қондириш истаги талончилик ва босқинчилик, буюк давлатчилик ва тажовузкор миллатчилик, фашизм ва экстремизм каби мафкураларни юзага келтирган. Бундай ҳолатлар халқлар бошига кўп қулфат ва мусибатлар солган.

Ўз тарихини асосан XIX асрдан бошлаган аниқ шундай мафкуралардан бири — синфий антогонизм ҳолатларини мутлақлаштирган ва ҳокимиятнинг қурол қучи билан эгаллаб олган собиқ коммунистик тузум мафкураси эди. Синфий қураш ҳолати асосига қурилган ва миллионлаб кишилар тақдирида машъум из қолдирган бу мафкура жамиятнинг бир-бирига қарама-қарши тарафларга ажратиб юборди. Синфий қураш қизини пафакат ижтимоий гуруҳ ва қатламлар орқали, ҳатто оилалар ва ин-

сонлар руҳияти орқали ҳам ўтди. Оқибатда гражданлар урушига назарий пойдевор қўйилди. Инсон табиатига, унинг моҳияти ва руҳиятига зид бўлган биродарқушлик ҳолати вужудга келди. Ўғил отага, ука акага, дўст ўз биродарига қўл кўтариши ёқлаб чиқилди, рағбатлантирилди. Булар мардлик ва синфий онглилик намунаси деб талқин этилди. Натижада миллий қадриятлар топталди, миллионлаб кишилар ҳалок бўлди, бутун бошли халқлар ўз ватанидан бадарға қилинди.

8-чизма.

Ҳар қандай мафкура муайян ғояга ишонтириш, уюштириш, сафарбар этиш, маънавий-руҳий рағбатлантириш, ғоявий тарбиялаш, ғоявий иммунитетни ҳосил қилиш, ҳаракат дастури бўлиш каби асосий вазифаларни бажара олсагина, амалий самара бериши мумкин.

Зўрлик асосига қурилган ва зиддиятли тизимга асос бўлган бу мафкура дунёнинг олтидан бир қисмини эгаллаган улкан сўлтанат ва социалистик лагерь ҳудудида етмиш йил ҳукм сурди. Охир-оқибат ўзининг ғайриинсоний ва ғайримиллий моҳияти, мустабид табиати туфайли таназзулга юз тутди. Ўзи таянган давлатни ҳам ўзи билан бирга олиб кетди.

Тарихдан маълум бўлган реал мустабид тузумларни қиёсий таҳлил этиш улар амал қилган мафкураларнинг умумий хусусиятларини ҳамда бу ғояларни амалга ошириш билан боғлиқ қатор салбий оқибатларни аниқлаш имконини беради. Мус-

9-чизма.

Аслида, менинг назаримда, одамнинг қалбида иккита куч – бунёдкорлик ва вайронкорлик ҳамиша ўзаро курашади.
Ислом Каримов

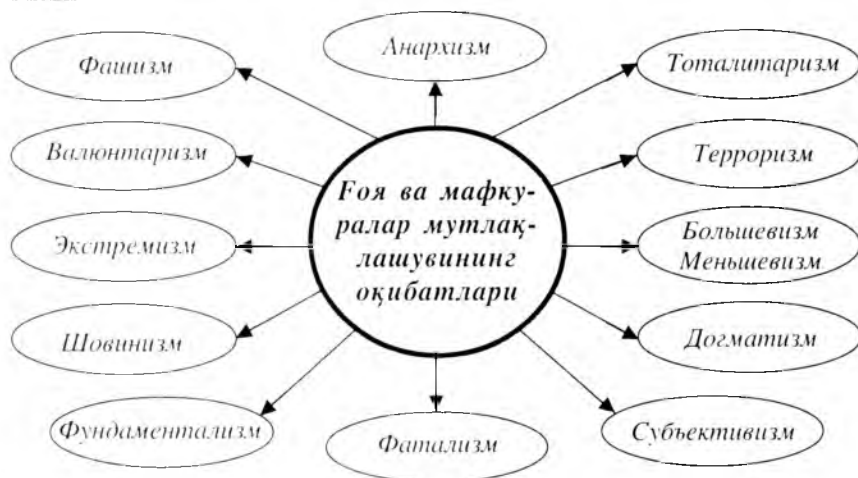
табидчилик мафкуралари «янги жамият» ва «янги инсон»ни вужудга келтиришни ўз мақсади деб эълон қилади, бунда шахс манфаатлари, айниқса, шахс эркинлиги тор ҳукмрон табақа, мустабид тузумнинг манфаатларига бўйсундирилади. Бундай ижтимоий тузум «демократиянинг олий шакли», халқ ҳокимияти шакли, деб эълон қилинади. Лекин бунда демократия халқ иродасининг амалга оширилиши деб эмас, балки ҳатто халқ иродасига қарши боришга тўғри келган тақдирда ҳам зўравонлик воситалари билан халқ «фаровонлиги»ни амалга ошириш деб тушунилади. «Мустабидчилик мафкураси» ўзини ҳақиқатнинг гавдаланиши ва фаровонликнинг намоён бўлиши деб ҳисоблагани учун ҳам ҳар қандай фикр, ҳар қандай бошқача мулоҳазага бартараф этилиши лозим бўлган ёвузлик (атайлаб қилинган ёки атайлаб қилинмаган) деб қаралади. «Мустабидчилик мафкураси» гўёки танқиддан холи, қандай-

дир ихоталанган ишонч объектига айланади. Бошқача айтганда, бундай мафкура эркинлик, инсоний ҳақиқат устидан ўз зўрлиги ва ҳукмронлигини ўрнатади.

Ахборот монополияси ҳам сиёсий ва иқтисодий ҳокимиятнинг мутлақлаштириш билан чамбарчас боғлиқдир: «мустабид тузум»да барча ахборот воситалари, жамиятда муомалада бўлиб турган ахборотнинг мазмунини ҳам аппаратнинг каттиқ назоратига олинади. Зўравонлик ишлатмасдан туриб бутун монополиялар тизимини сақлаш ва мустаҳкамлаш мумкин бўлмайди. Шунинг учун ҳам давлат терроризминини, террорни ички сиёсатини амалга ошириш воситаси сифатида қўллаш «мустабидчилик тузумлари» учун хосдир.

10-чизма.

Яккаҳокимликка интилган, мутлақ ҳақиқатни даъво қиладиган мафкуранинг истиқболи йўқ. Чунки у яккаҳокимлик ўрнатиш баробарида ўзини бойитиб борадиган манба – фикрлар ранг-баранглиги ва қарашлар хилма-хиллигидан узилиб қолади. Муайян гуруҳ ёки партия гоялари ҳукмрон мафкурага айланса, ҳурфикрлик, виждон эркинлиги ва қарашлар хилма-хиллиги чекланади, мутлақ ҳақиқатга эгаллик даъвоси, мустабидчилик тамойиллари кучаяди.

Мустабидчилик мафкуралари ўз давлатларида ижтимоий ва шахсий ҳаётнинг барча соҳаларини тўлиқ камраб олишга, ягона дунёқараш тизимини ҳукмронлигини ўрнатишга интила-

дплар. Бу мафкуралар буюк ва ёрқин ўтмишни инкор этадилар. Улар жамиятнинг инқилобий йўл билан ёнмасига қайта тузиш зарур ва уни амалга ошириш мумкин, деб ҳисоблайдилар. Ўзларигача бўлган кадриятларнинг барчасини ёхуд кўнчилигини бекор қилиб, уларни фақат ўз тамойиллари билан алмаштирмоқчи бўладилар.

Масалан, биринчи қарашда, узок ўтмишга қайтишга чақирувчи ислом фундаментализми гўёки бундан мустасподек туюлади. Бирок, аслида бунда ҳам ўша андоза сақланиб қолади. Яъни, ислом фундаментализми тарих ғилдирагининг ўрта аср жаҳолати даврига қайтариш ниқоби остида, бир хиллаштирилган мустабид «келажак»нинг ўзига хос андозасини таклиф этадики, унда инсон фуқаролик ҳуқуқларидан тўлиқ маҳрум қилинади, ҳақиқатда диний ақидапарастлик террорига дучор этилади.

Мустабид ғоялар устувор давлатларнинг ўзига хос яна бир характерли хусусияти жамиятнинг ҳарбийлаштирилиши, «ҳарбий лагерь» ёки «қамал қилинган қалъа» йўсинидаги ғоявий-психологик вазиятнинг вужудга келтирилишидан иборатдир. Бунда мамлакат ичида ҳарбий фанатизм вазияти авж олдирилибгина қолмасдан, шу билан бирга, агрессив ташқи сиёсат ҳам амалга оширилади. Бу сиёсат ҳарбий-худудий ва мафкуравий босқинчилик қилишга, ўзининг мустабидчилиги тартибларини кенг миқёсда қарор топтиришга қаратилади.

Лекин тарих ҳақиқати шундан иборатки, мустабидчилик мафкураларининг турли андозалари ва лойиҳалари асосида яратилган демократияга қарши тузумларнинг шировард натижада ҳалокатга учраши муқаррардир.

Бирок, ғоявий кураш тобора янги-янги қиёфага кирмоқда. Президентимиз Ислам Каримов ҳаққоний равишда таъкидлаганидек: «Кўп синовлар, азобу уқубатлар, хатолар, фожеалар, қатағонларнинг бошдан кечирган, асримиз ноёнига етаётган инсоният янги аср бўсағасида турган бугунги кунда турли хил эски ва янги мафкураларнинг ўзаро кураши ҳар қачонидан ҳам кўра шиддатли тус олмоқда. Ранг-баранг, баъзан бир-бирига зид дунёқарашлар, сиёсий, миллий, диний оқимлар,

мазҳаб ва секталар ўртасидаги фикр талашувлари гоҳо баҳс-мунозара доирасидан чиқиб, конли тўқнашувлар, оммавий қирғинларга сабаб бўлмоқда. одамлар бошига беҳисоб қайғу-кулфатлар солмоқда».

Ана шу сабабдан ҳам мустақил Ўзбекистонда ҳозирги даврда миллат, жамият, давлатнинг бирлаштирувчи байроғи бўлган миллий ғоя ва мафкурани шакллантириш ва халқимиз онгига сингдириш юзасидан фаоллик билан иш олиб борилмоқда. Бу мафкура мустақиллик йилларида эришилган ғалабаларни, энг катта ютуғимиз бўлган истиқлолимизни, Она Ватанимизни, фарзандларимизнинг бахтли келажагини фидойилик билан ҳимоя қилиш, доимо ҳушёр ва сергак бўлишга ёрдам беради. Зеро, Ўзбекистон бизнинг умумий уйимиз — уни асраш ҳар биримизнинг муқаддас вазифамиздир. Шу маънода миллий истиқлол ғояси ҳар биримизнинг қалбимизга сингадиган, умумий ғоямиз, онгимиз, дунёқарашимизнинг таркибий қисмидир.

II боб. ҲОЗИРГИ ЗАМОНДА ИНСОН ҚАЛБИ ВА ОНГИ УЧУН КУРАШ

*“Бугунги замонда мафкура полигонлари ядро
полигонларига нисбатан ҳам кўпроқ кучга эга»*

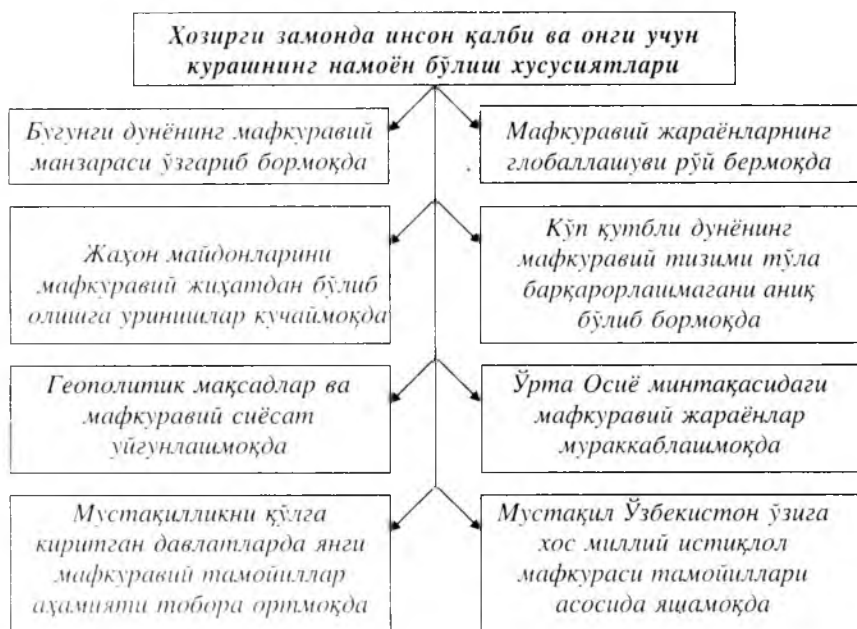
И. Каримов

Бутун Ер юзи одамзод учун ягона макон бўлиб ҳисобланади. Аммо тарихда мавжуд чегараларни ўзгартириш, муайян ҳудудларни босиб олиш учун сон-саноксиз урушлар бўлган. Бу жараёнда эса уруш қуроллари мунтазам такомиллашиб борган. Мазкур урушлар то XX асргача асосан кўпроқ бир давлат ичида, икки давлат ўртасида ёки пари борганда бир минтақа доирасида бўлиши мумкин эди. Тўғри, айтийлик, Александр Македонский, Чингизхоннинг улкан давлат барпо этиш ёки ўрта асрлардан бошлаб европалик истилочиларнинг бошқа қитъаларни забт этиш учун олиб борган урушлари кўлами жиҳатидан бир-биридан ажралиб туради. Аммо бундай ҳолатлар истисно ҳодисалар сифатида баҳолапмоғи керакка ўхшайди. XX асрда рўй берган иккита жаҳон урушида ўнлаб давлатлар, бир неча қитъа мамлакатлари иштирок этганлигини эсласак, бундай ҳулоса муайян даражада ўринли эканлигига ишонч ҳосил қилиш мумкин.

Хуллас, уруш қуроллари такомиллашиб бораверди. Бугунги кунда улар бошқа ҳудудни босиб олиш у ёқда турсин, балки бутун Ер сайёрасидаги ҳаётни бир неча марта йўқ қилиб ташлашга етади. Инсоният XX аср охирига келиб бир қатор чегара билмайдиган муаммоларга дуч келди. Уруш ва тинчлик, экологик фалокатлар, маънавий қашшоқлик, паркобизнес, терроризм каби муаммолар ана шулар жумласидандир. Дунёда глобаллашув, ахборот оқимининг тезлашуви ва интенсифлашуви, универсал технологиялар билан боғлиқ умумбашарий жараёнлар ҳам бормокда.

Шу билан бирга, ҳозирги вақтда мафкуравий воситалар орқали ўз таъсир доирасини кенгайтиришга интилаётган сиёсий кучлар ва ҳаракатлар ҳам йўқ эмас. Тажовузкор миллатчилик ва шовинизм, неофашизм ва фундаментализм, ирқчилик ва диний экстремизм мафкуралари шулар жумласидандир. Натижада дунёда инсон қалби ва онгини эгаллаш учун кураш тобора кучайиб бормоқда. Бу ҳол бугунги кунда дунёнинг мафкуравий манзарасини белгилаб бермоқда.

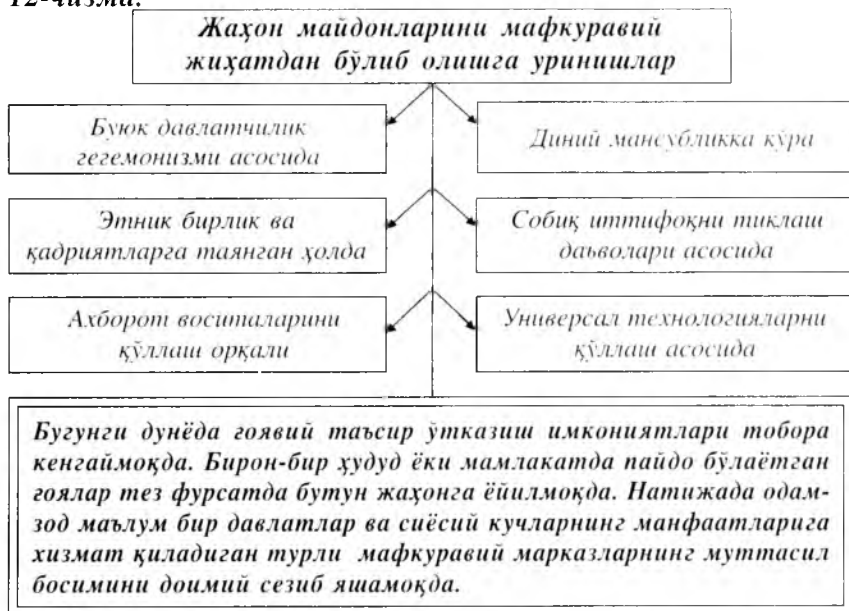
11-чизма.

XX аср сўнгида рўй берган улкан ижтимоий—сиёсий ўзгаришлар, икки қутбли дунёнинг барҳам топиши натижасида нисбий мувозанатнинг бузилиши жаҳоннинг мафкуравий манзарасини тубдан ўзгартириб юборди.

Инсон қалби ва онгини эгаллаш учун кураш хилма-хил ғоялар билан қуролланган, турли манбалардан озикланадиган мафкураларнинг асосий мақсадига айланмоқда. Дунёни ўз мақсадлари йўлида ўзгартирмоқчи бўлаётган мафкура шакллари барқарорлик ва тараққиётга таҳдид солмоқда.

12-чизма.

Тараққиётга нисбатан хавф-хатарлардан бири буюк давлатчилик шовинизмидир. Президент Ислам Каримов таъкидлаганидек: «Буюк давлатчилик шовинизминини муайян кучлар ва давлатлар томонидан бўладиган сиёсий, мафкуравий ва иктисодий ҳукмронлик деб ёки миллатлараро ва давлатлараро, минтақавий муносабатларда унга интилиш деб таърифлаш мумкин».

Шовинизм баъзи кўп сонли миллатларнинг нафақат кўп миллатли империя доирасида, балки уни ўраб турган жугрофий- сиёсий маконда ҳам ўзининг мутлақ ҳукмронлигини ўрнатиш учун курашда намоён бўлади»¹.

Буюк давлатчилик шовинизми бугунги кунда пансоветизм билан ўзига хос тарзда қўшилиб кетмоқда. Пансоветизм тушунчаси узок вақт давомида бир иттифок доирасида яшаш

¹ И.А. Каримов. Ўзбекистон ХХI аср бўсағасида: хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт кафолатлари. Т.: «Ўзбекистон». 1997. 52-бет

натижасида ижтимоий-маданий ҳаётда юзага келган муайян яқинлик, ўхшашлик, умумийлик, иқтисодий алоқадорлик ва боғлиқликни мутлақлаштиришга асосланган.

Буюк давлатчилик шовинизми жонланишининг сабаблари нимада? Жиддий таҳлил қилинадиган бўлса, биринчидан, беҳисоб хомашё ресурслари, ишчи кучи, транспорт коммуникацияларидан фойдаланишдан, геостратегик мавқедан маҳрум бўлиш; иккинчидан, собиқ колонияларнинг ўз метрополияси таъсири ва тазйиқидан халос бўлишга интилиши, мустақил ички ва ташқи сиёсат юрита бошлаши; учинчидан, халқаро майдонда тенг ҳуқуқли ва ўзаро манфаатли ҳамкорлик устувор бўлиб бораётганини тушунмаслик, тўғрироғи тушунишни истамаслик; тўртинчидан, бошқа кучлар маркази томонидан гўёки унинг «ҳаётий манфаатлари» тап олинмаётгани, у амал қилаётган ҳудудлар торайтирилаётганини рўқач қилиш, бешинчидан, мактапчоқлик, инсоният тараққиётига қўшган ҳиссасига ортиқча баҳо бериш, уни бетакрор ва ноёб деб ҳисоблаш ҳозирги кунда буюк давлатчилик шовинизмининг жонланиши учун «асос» бўлиб хизмат қилмоқда.

Бунда оммавий ахборот воситалари орқали психологик таъсир ўтказишнинг янгидан - янги усулларида фойдаландилар. Хусусан, миллий ҳаётимизга хос муайян хусусиятларни очикдан-очик қоралаш, ерга уриш ёки айрим тарихий воқеа-ҳодисаларни умуман бўлмагандек, жаҳон маданияти, илму фанига улкан ҳисса қўшган улуғ алломаларимизнинг бизга алоқаси йўқдек қилиб кўрсатишга уринишлар мавжуд.

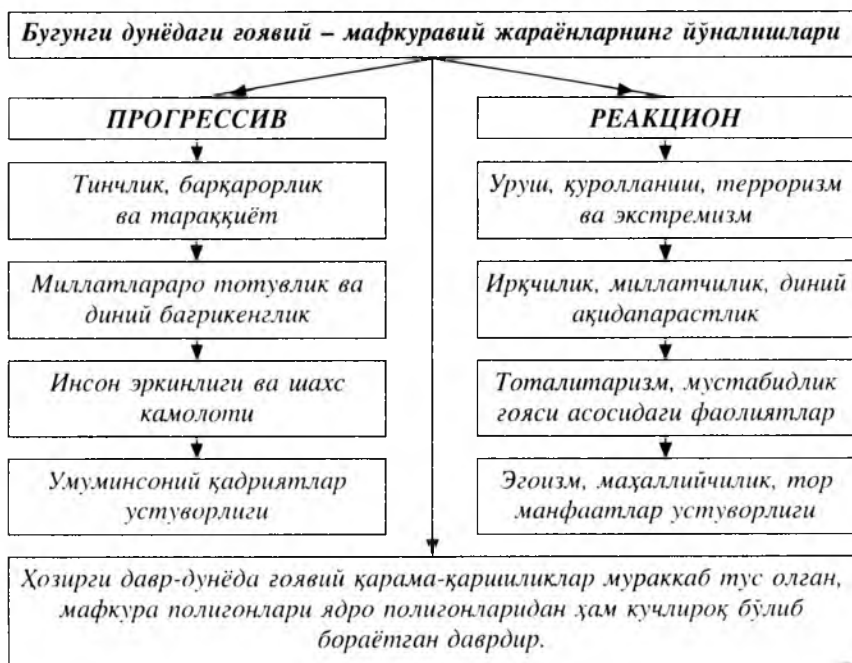
Шунингдек, минтақа давлатлари ўртасида зиддиятлар келтириб чиқариш ва жаҳон афкор оммасида Ўзбекистон ҳақида нотўғри тасаввур туғдиришга бўлаётган интилишларни ҳеч қачон эътибордан четда қолдирмаслигимиз лозим.

Бугунги кунда инсон онги ва қалби учун кураш кескин тус олаётган экан, хилма-хил қарашларнинг мафкура майдонида ҳукмронлик қилишга интилиши табиий, албатта. Бунга эътиқод умумийлигига асосланган ҳолда яқка мафкура ҳукмронлигини таъминлаш орқали жаҳон майдонларини мафкуравий

жиҳатдан ўзига қарам қилишга бўлаётган хатти-ҳаракатларни мисол келтириш мумкин.

Диний ақидапарастлик ҳам шулар жумласидандир. Масалан, ислом динидаги ҳозирги ақидапарастлар ижтимоий, миллий хусусияти, қайси давлатга мансублигидан қатъий назар, барча мусулмонларнинг маънавий бирлиги ҳақидаги тасаввурларга таяниб уларнинг ягона халифалик остида сиёсий бирлашуви ғоясини асослашга ҳаракат қилади. Кўриниб турибдики, бу идеология диний асосда бирлашув ғоясини биринчи ўринга қўяди.

13-чизма.

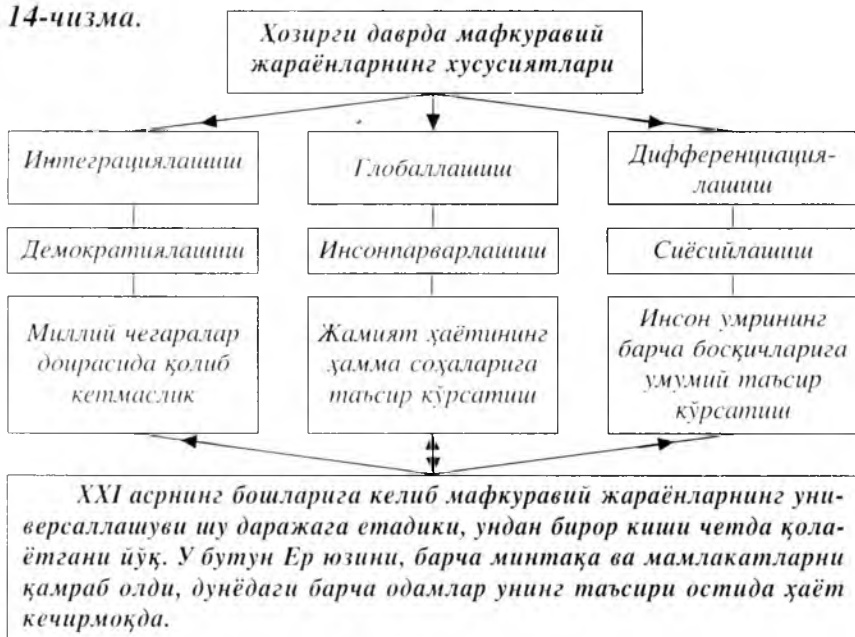

Аммо, жиддий эътибор бериладиган бўлса, биринчидан, улар миллий суверенитетдан воз кечиш ҳисобига ягона давлат тузишни кўзлаётганлари маълум бўлади. Иккинчидан, халифаликни тиклашга, унинг тўғри эканини асослашга уринувчилар, бу ҳол айнан миллат сифатида ўзлигимизни англашга йўл қўймаслигини яширадилар. Бу ғояни тикиштиришда улар

бизнинг ислом динига эътикод қилишимизга алоҳида урғу берадилар. Бундан ташқари, бу оқим тарафдорлари халифалик байроғи остида бирлашишни пойсломий дунёга қарши туриш мақсади билан боғлашларини ҳам таъкидлаш зарур. Бундай ёндашув ўта хавфли эканлиги ҳеч кимга сир эмас. Зеро, у инсониятнинг диний асосда карама-қарши кутбларга бўлиниб кетишига, баъзан «цивилизациялар тўқнашуви» деб аталадиган ҳодисанинг юзага келишига сабаб бўлиши мумкин.

Ҳозирги кунда тил, маданият, урф-одатлардаги умумийлик, бошқача айтганда, этник бирликка асосланган ҳолда ягона мафкуравий майдонни юзага келтириш борасидаги қарашлар ҳам мавжуд. Бундай қарашларнинг шаклланиш тарихи узок ўтмишга бориб тақалади. Бугунги кунда уларнинг ҳар бири ўзига хос тарзда дунёнинг мафкуравий манзарасида муайян ўрнини эгаллашга уринмоқда.

14-чизма.

Мафкура ва мафкуравий тарбия масаласи ўз мустақиллигини қўлга киритган, демократик ҳуқуқий давлат, эркин фуқаролик жамиятининг асосларини яратаётган мамлакатимиз

учун ҳам муҳим ҳаётний аҳамиятга эга бўлиб қолмоқда. Зеро, кўзланган мақсадларга ушбу орзу-умид ва интилишларни ўзида мужассамлаштирган ғоявий-назарий қарашлар мажмун бўлмиш миллий мафкура ва унга асосланган тарбия тизимисиз эришиш мумкин эмаслиги аниқ. «Мен,- деб ёзади Президентимиз,-Абдулла Авлонийнинг «Тарбия биз учун ё ҳаёт - ё мамот, ё нажот - ё ҳалокат, ё саодат- ё фалокат масаласидир» деган фикрини кўп мушоҳада қиламан. Буюк маърифатпарварнинг бу сўзлари асримиз бошида миллатимиз учун қанчалар муҳим ва долзарб бўлган бўлса, ҳозирги кунда биз учун ҳам шунчалик, балки ундан ҳам кўра муҳим ва долзарбдир».

Бу масаланинг долзарблиги юқорида қайд этилган мафкура шакллариининг хавфини бартараф этиш зарурлиги билан ҳам белгиланади. Зеро, Президентимиз таъкидлаганидек, уларга ғоя ва маърифат билан қарши курашиш лозим. Мамлакатимиздаги мавжуд ижтимоий ҳамкорлик, миллий бирлик ва ҳамжиҳатлиكنи сақлаб қолиш ва ривожлантириш йўли билангина қўлга киритилган истиқлолни ҳимоя қиламиз. Халқаро ҳамжамият, шу жумладан тарих тақозоси билан алоқалар кучли ривожланган давлатлар билан тенг ҳуқуқли, иззат-иқромли муносабат, ўзаро манфаатли алоқалар эса мустақиллиكنи мустаҳкамлашнинг муҳим омили бўлиб хизмат қилади. Ана шундагина, юртбошимиз таъбири билан айтганда, минтакамиз ҳеч қачон цивилизациялар тўқнашмайдиган, балки улар бир - бирига таъсир этиб, бир - бирини бойитишнинг ибратли намунасини берадиган маконга айланади.

Мафкуравий таъсир ва таҳдидлар ҳақида ган кетар экан, уларни аниқлаш, баҳолаш, хусусиятларини яққол кўрсатиш учун Ўзбекистон Президенти Ислам Каримов томонидан плмий муомалага бир қатор тушунчалар киритилганлигини қайд этиш лозим. Улар қаторида «мафкуравий иммунитет», «мафкуравий профилактика» кабилар бор. Ана шу тушунчаларнинг мазмуни ойдинлаштирилганда ҳозирги дунёда кечаётган мафкуравий жараёнларнинг характерини янада яққолроқ тасаввур қилиш имкони туғилади.

15-чизма.

Нима учун кишилар онги ва қалби учун кураш турли мафкураларнинг бош мақсадига айланиб қолди? Гап шундаки гоё фақатгина инсон қалбини эгаллаганда, инсон маънавий-руҳий ҳолатининг узвий қисмига айлангандагина ҳаракатга даъват этувчи, рағбатлантирувчи кучга, ҳаракат учун қўлланмага айланади. Шунинг учун ҳам бугунги кунда нафақат инсон онгини, балки қалбини ҳам эгаллаш мафкуравий курашнинг бош мақсади бўлиб қолмоқда.

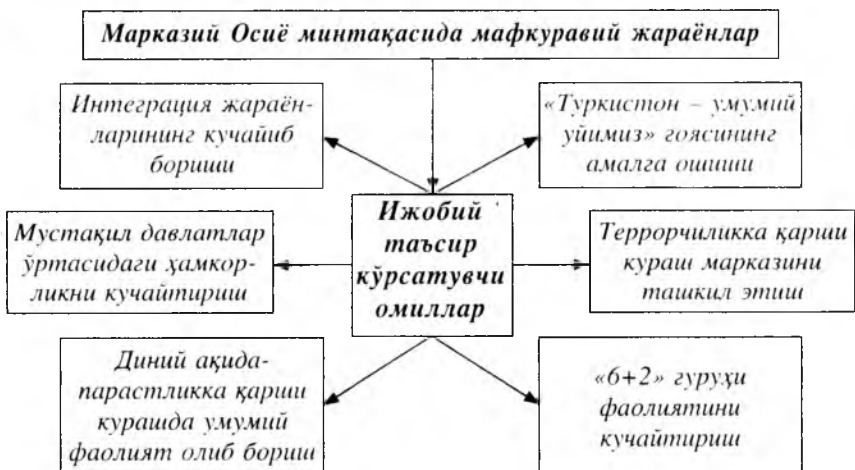
Марказий Осиёда ҳам мураккаб мафкуравий жараёнлар бормоқда. Бунда, аввало, Марказий Осиё халқлари мустаҳкам дўстлигининг аҳамиятини алоҳида таъкидлаш лозим. Чунки, минтақа туб халқларининг маънавий илдиэлари бир, руҳи, турмуш тарзи яқин, улар ана шу бой манбадан бирдек баҳра оладилар. Шу маънода ҳам улар бирлигини мустаҳкамлаш умумминтақавий маънавий юксалишимизга ўзининг ижобий

таъсирини ўтказиб тураверади. Бу жараёнга қарши қаратилган ҳар қандай мафкуравий таъсир ёки ҳаракатлар умумминтакавий барқарорликка ҳалақит беради.

Марказий Осиё минтақасидаги мафкуравий жараёнлар тизимида Афғонистонда давом этаётган фуқаролар уруши ҳам алоҳида ўрин эгаллаб турибди. Йигирма йилдан буён давом этиб келаётган ҳарбий мажоралар оқибатида умуминсоний цивилизациядан узилиб қолган Афғонистон ҳудуди халқаро террорчилик ва диний экстремизм, кулол-яроғ ва гиёҳванд моддаларнинг ноқонуний савдоси ўчоғи бўлиб қолди. Бу эса турли зарарли ғояларнинг террорчилик, таҳдид ва таҳлика йўли билан бутун минтақага ёйилиш хавфини туғдирмоқда.

16-чизма.

Ҳозирги даврда Марказий Осиё сиёсий харитасида рўй берган туб ўзгаришлар туфайли бу минтақага нисбатан геополитик ёндошувларнинг ифодаси бўлган мафкуравий жараёнлар мураккаблашиб бормоқда. Мустақил тараққиёт, эркин ва фаровон ҳаётга бўлган ишонч-этиқодни мустаҳкамлаш йўлида хавф-хатарларнинг олдини олиш учун муттасил оғоҳ бўлиб яшаш, биргаликда кураш олиб бориш минтақа халқлари учун ҳаётий заруриятга айланиб қолди.

2000 йилнинг сентябрь ойида ҳам БМТ Бош Ассамблеяси «Минг йиллик саммити»да Президентимиз минтақамиз хавф-

сизлигини таъминлаш билан боғлиқ бўлган халқаро терроризм ва наркобизнесга қарши фаол курашиш, Марказий Осиё минтақасидаги барқарорлик ва хавфсизлиқни таъминлаш ва жаҳон хавфсизлик тизимини такомиллаштириш муаммоларига эътибор қаратди. Минтақа халқлари учун ўта муҳим аҳамиятга эга бўлган бу жараёниши тўғри англаб етган Марказий Осиё мамлакатларининг раҳбарлари фақат 2000 йилнинг ўзида бир неча бор учрашдилар. Хусусан, октябрь ойида Тошкентда бўлиб ўтган учрашувда «Марказий Осиёда наркотикларнинг ноқонуний савдоси, уюшган жиноятчилик ва террорчиликка қарши кураш бўйича ҳамкорликнинг устувор йўналишлари» тўғрисидаги ўта муҳим ҳужжат имзолангани бунга мисол бўлади.

Минтақада хавфсизлиқни таъминлашнинг асосий шарти Афғонистонда давом этаётган фуқаровий урушни тўхтатиш, у ерда тинчликни таъминлашдир. Чунки бу заминда давом этаётган уруш натижасида наркотик моддаларни ноқонуний йўл билан минтақа мамлакатларига олиб ўтиш, курулларни ғайриқонуний йўл билан тарқатиш, террорчилик ҳаракатларини авж олдириш содир бўлмоқда. Бу борада ҳам Ўзбекистон илгари сураётган Афғонистондаги ҳарбий можароларни сиёсий йўл билан ҳал этишга қаратилган «6+2» гуруҳи фаолиятини йўлга қўйиш, террорчиликка қарши халқаро кураш марказини ташкил қилиш борасидаги ташаббуслар, минтақа мамлакатлари ўртасидаги интеграция жараёнларини кучайтириш юзасидан олиб борилаётган савий-ҳаракатлар муҳим аҳамият касб этади.

Маълумки, «фундаментализм», «экстремизм», «терроризм», каби тушунчалар жамиятда қабул қилинган қонун-қондаларга мос келмайдиган ва уларга зид бўлган ғоялар ҳамда улар асосидаги ҳаракатларни ифода тайди. Қандайдир бир йўналишнинг ёки ақидани мутлақлаштириб ёки бузиб талқин этган ҳолда сиёсий мақсад қўювчи ҳаракат экстремизмга олиб келади. Экстремизм қандай номланган ёки қандай кўринишга эга бўлмасин, унинг асосий мақсади жаңгари гуруҳларни шакллантириш орқали ҳокимият тепасига келишдан иборат. Худди шундай «фундаментализм», «терроризм» каби сўзлар ҳам

том маънода ҳокимият ёки бирор бир ғаразли мақсадлар учун курашувчи ижтимоий-сиёсий гуруҳ ва оқимларга тегишлидир.
17-чизма.

Аслида «фундаментализм» ва «экстремизм» ғояларининг Марказий Осиёга кириб келишидан кўзланган мақсад - диннинг қадриятларини қайтадан тиклаш эмас, балки ана шу ғоялардан восита сифатида фойдаланиш орқали минтақада бекорорликни, диний ва миллатлараро инзоларни вужудга келтириш, охир-оқибат эса ҳокимиятнинг қўлга киритишидир. Бу уринишларда тузатиб бўлмас фожиаларга олиб келишни мумкин бўлган, тарих саҳифасида қолиб кетган ҳалифаликни тиклаш ғоясига ҳам зўр берилмоқда. Бугун диний экстремизм ва фундаментализм томонидан Марказий Осиёда олиб борилаётган қўпоровчилик ва террористик ҳаракатлар ҳам ана шундай мақсад, йўл ва услубларга таянмоқда.

Ўзларини ислом динининг «ҳимоячилари» деб кўрсатишга уринаётган террористларнинг асли инияти чинакам исломий қадриятларни тиклаш эмас, балки ҳокимиятнинг қўлга кири-

тиш, Марказий Осиёдаги мамлакатларни ўзлари танлаган йўлдан қайтариш ва бутун минтақада ўз ҳукмронлигини ўрнатишдир. Аслида, мустақиллик йилларида мамлакатимизда ҳақиқий исломий кадриятларимиз тикланди ва бу йўналишда изчиллик билан катта ишлар амалга оширилмоқда. Динимизнинг ҳалқимиз маънавиятининг ажралмас қисмига айланганлиги Президентимизнинг қуйидаги фикрларида ўз аксини топган: «Биз ўз миллатимизни мана шу муқаддас диндан айри ҳолда асло тасаввур қилолмаймиз. Диний кадриятлар ҳаёти-мизга шу қадар сингиб кетганки, уларсиз биз ўзлигимизни йўқотамиз. Ҳалқимизнинг минг йиллик тарихини, бугунги маънавий ҳаётини, дину диёнатимизни мухтасар ифодалаб айтиш мумкинки, Оллоҳ бизнинг қалбимизда, юрагимизда».

Хуллас, ҳозирги замонда инсон қалби ва онги учун кураш ниҳоятда мураккаб тус олган. Бу геополитика ва глобаллашув жараёнлари билан қўшилиб, уйғунлашиб кетмоқда. Марказий Осиёда ҳам, унга нисбатан таъсирларда ҳам ана шундай серкирра жараён, хилма-хил хусусият, турлича хатти-ҳаракатлар мавжуд. Буларнинг барчасини англаш, рўй бераётган воқеа-ҳодисаларнинг мағзини чақиш, мустаҳкам мафкуравий иммунитетни шакллантириш долзарб вазифа бўлиб қолмоқда.

69

III боб. ЎЗБЕКИСТОН ТАРАҚҚИЁТИ ВА МАФКУРАВИЙ МУАММОЛАР

XX асрнинг охириги ўн йили жаҳон харитасини ўзгартириб юборди, собиқ иттифок барҳам топди, мустақил давлатлар шаклланди. Ўтган ўн йил Ўзбекистон учун ҳам қутлуғ келди-мамлакатимиз Ислом Каримов раҳбарлигида мустақилликка эришди. Миллий давлатчилик анъаналарини тиклади. Янги Конституция қабул килинди, жамият ҳаётининг барча соҳаларида туб ўзгаришлар содир бўлди, мамлакатимиз ўзига хос ва мос ривожланиш йўли-тараққиётнинг ўзбек моделини амалга оширишга киришди.

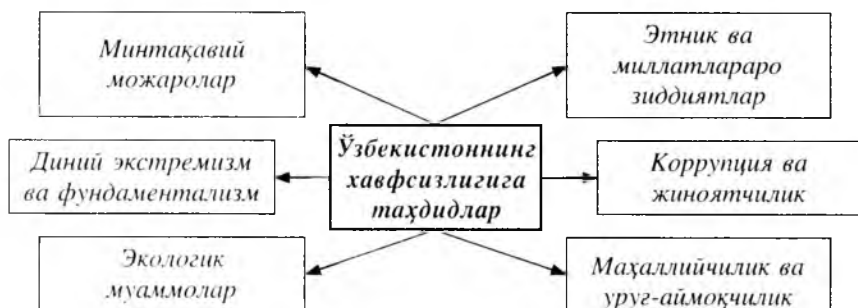
Шу билан бирга ўтиш даври — фақат ютуқ ва мувафқият эмас, балки ҳаётнинг барча соҳаларида тоталитаризмдан қолган салбий оқибатларга барҳам бериш, фуқаролар онгини ўзгартириш, иқтисодий, сиёсий, маънавий соҳада туб бурилишлар қилиш билан боғлиқ йиллари бўлди.

Тарихдан маълумки, умрини ўтаб бўлган ғоя, ақида ёки мафкура тараққиёт нуқтаи назаридан инкор этилиши натижа-сида ғоявий бўшлиқ вужудга келар экан, турли мафжуравий таҳдидлар кучаяди. Шу маънода, Президент Ислом Каримов-нинг қуйидаги фикрлари катта аҳамиятга эга: «Мен кўхна бир ҳақиқатни яна эслатмоқчиман: табиатда бўшлиқ бўлмаганидек, инсоннинг онгу тафаккурида ҳам бўшлиқ вужудга келишига асло йўл қўйиб бўлмайди. Ўзбекистоннинг мустақил-ликка эришганидан кейинги тараққиёти бу фикрни нақадар тўғри эканини яққол кўрсатади.

Ғоявий, мафжуравий таҳдид кучайган жойда аҳоли кенг қатламлари, хусусан, ёшларнинг қалби ва онгини эгаллашга қаратилган уринишлар кучайиб бориши мумкинлиги чуқур

англаб олинди. Холбуки, бугунги кунда айниқса, дунёнинг турли мамлакатларида жойлашган, катта молиявий ва мафкуравий таъсир кучига эга бўлган баъзи ғоявий марказлар истиклолнинг дастлабки йилларидаги вазиятдан фойдаланиб, ўз ёвуз пиятларини амалга ошириш йўлида кечаю кундуз ҳаракат қиладилар. Бу масалалар Президентимизнинг «Ўзбекистон XX аср бўсағасида: хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт кафолатлари» асарида атрофлича таҳлил қилинган.

18-чизма.

Мамлакатимиздаги барқарорлик ва мустақилликни мустаҳкамлашга ҳалақит берувчиларнинг нияти истиклол йўлидан бораётган Ўзбекистондаги ғоявий бўшлиқни ўз ғоялари билан тўлдириб, мамлакатимиз ҳудудидаги бекиёс бойликларга эгаллик қилиш, халқимизни ўз сиёсати, ўз ҳукмронлигига бўйсундиришни, энг ёмони, мана шу муҳим геополитик майдонни ўз таъсир доирасига олишдан иборатдир.

Мустақилликка эришганидан сўнг мамлакатимизда эски мафкура асратларига, қуруқ сафсатабозликка, халқимиз манфаатларига зид бўлган собиқ сиёсий ва мафкуравий тузилмаларга барҳам берилди. Ижтимоий адолат, хавфсизлик, ижтимоий муҳофаза, миллати, дини ва эътиқодидан қатъий назар, фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликлари, шаъни ва қадр-қимматини, қонуннинг устуворлигини таъминлашга қаратилган зарур чора-тадбирлар кўрилди. Жамиятдаги соғлом ижтимоий-сиёсий муҳитни бузадиган, одамлар фикрини чалғитадиган нохуш ҳолатларга барҳам берилди. Мамлакат ва халқ манфа-

атлари йўлида бирлашини, ҳамжиҳат бўлини, барча имкониятлардан эҳтиросларга берилмай, ақл-идрок билан фойдаланиши йўли тугилди.

19-чизма.

«Биз мавжуд реал хавф-хатарларга жиддий қараймиз. Айни вақтда имкониятларимизни, жозибали жиҳатларимиз ва афзал томонларимизни ҳам биламиз. Бизнинг минерал хомашё, инсоний ва ишлаб чиқариш заҳираларимиз ички барқарорлигимизнинг ва халқаро нуфузимизнинг мустаҳкам кафолати бўлиб хизмат қилади. Мамлакатимиз XXI асрда жаҳон иқтисодиёти, маданияти ва сиёсатида муносиб ўрин олиш учун тарихий имкониятларга эга».

Ислом Каримов

Собик шўролар мафкураси кишилар онгига ижтимоий теплик, бугунги таъбир билан айтганда, боқимандачилик тушунчасини сингдириб кетган эди. Бундай кайфият одамнинг ташаббусига йўл бермас эди. Чунки инсон ўз меҳнат маҳсулидан манфаатдор бўлмаса, унда ҳатто ишлаш, масъулият туйғуси йўқолади. Бундай иллатдан эса миллий истиқлол мафкураси воситасида ҳалос бўлиш мумкин. Бугунги кунда мамлакатимизга қарши қаратилган мафкуравий таҳдидларни алоҳида кўрсатиб ўтиш мақсадга мувофиқдир. Улар қуйидагилардан иборат:

– ислом халифалигини тиклаб, унинг байроғи остида му- сулмон халқларни янги имнерияга бирлаштиришга қаратил- ган интилишлар;

– ёш мустақил давлатларни қайтадан собиқ Иттифокка бирлаштириш ғояси;

– тарихимизни, миллий қадриятларимиз ва диннинг моҳи- ятини сохталаштиришга уринишлар;

– ахлоқсизликни ёйиб, халқни маънавий жиҳатдан бузиш- га қаратилган интилишлар;

– турли мафкуравий воситалар орқали минтақавий ва дав- латлараро можаролар келтириб чиқаришга қаратилган ҳара- катлар.

Истиқлол мафкураси ижтимоий тараққиёт ривожига қараб такомиллашиб, янгиланиб боради. Давр талаби билан ўртага ташланган муайян қондалар ўз вазифасини ўтаб бўлиб, ўрни- ни янада долзарброқ бошқа хусусиятларга бўшатиб беради. Миллий истиқлол ғояси айни ана шундай доимий янгиланиш маҳсули, онг ва тафаккур ҳосиласи ҳисобланади.

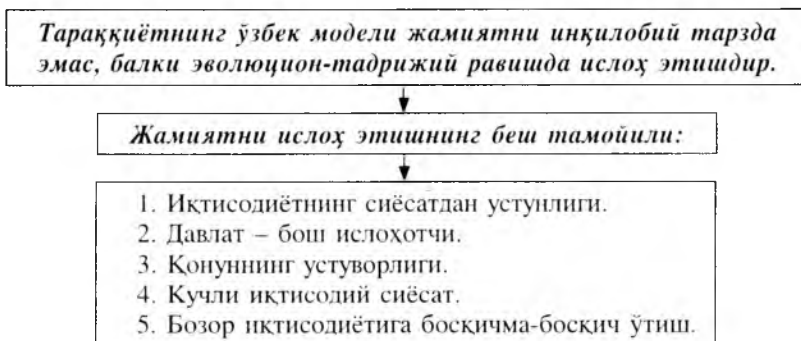
Бугунги кунда ёшлар қалбида она-Ватанизмизга, бой тари- химизга, миллий қадриятларимизга, миллатнинг ўлмас руҳи бўлган она тилимизга, ота-боболаримиздан мерос муқаддас динга соғлом муносабатни қарор топтиришимиз, уларнинг мафкуравий иммунитетини шакллантиришимиз мақсадга му- вофиқдир. Зеро, юртбошимиз айтганларидек, бирор бир ка- салликни даволашдан олдин инсон организмда аввало унга қарши иммунитет ҳосил қилинади. Биз ҳам ёшларимиз қалби ва онгида зарарли ғояларга қарши мафкуравий иммунитетни шакллантира олсак, турли хил «даъватчи»ларнинг алдовлари- га учмайдиган, ўз юрти, Ватани ва халқи учун фидойи инсон- ларни тарбиялай олишимиз мумкин..

Миллий истиқлол ғоясининг ҳаётбахшлиги тараққиётнинг ўзбек моделини амалга оширишда яққол намоён бўлади. Ўзбе- кистон – улкан имкониятлар мамлакати. Бу заминда табиий бойликлар, унумдор ер, қудратли иқтисодий ва илмий-техни- кавий, инсоний ва маънавий сатоҳият мавжуд. Энг муҳими, бу днёрда меҳнатсевар ва истеъдодли халқ яшайди. Ўзбекис-

тон — ўзига хос мустақил тараққиёт йўлини танлаб олган давлат. Бу йўл жаҳонда ўзбек модели деб тан олинган ривожланиш йўлидир. Унинг рационал мағзи жамиятни инқилобий тарзда эмас, балки эволюцион — тадрижий равишда ислоҳ этишни назарда тутди.

Ўзбек моделининг асосчиси Ислом Каримов раҳбарлигида амалга оширилаётган тараққиёт йўлининг кўпчилик бошқа миллий моделлардан фарқ қиладиган хусусияти шундаки, у фақат иқтисодий ривожланиш эмас, балки кенг маънодаги миллий тикланиш ва ижтимоий тараққиёт моделидир. Шу сабабдан у иқтисодиёт билан бир қаторда давлат қурилиши, ижтимоий соҳа ва маънавиятни, жамият ҳаётининг барча соҳаларини қамраб олади.

20-чизма.

Ўзбек модели тушунчаси, аввало, Ўзбекистоннинг мустақил миллий тараққиёти қандай бўлиши лозимлигини асослайдиган, уни муайян мақсадларга йўналтирадиган энг умумий назарий хулосалар ва мўлжаллар билан давлатнинг белгиланган мақсадларга эришишга қаратилган амалий сиёсатининг муштараклигини англатади (давлат сиёсати деганда ҳокимиятнинг ҳар учала бўғини фаолияти назарда тутилмоқда).

Хўш, ўзбек моделининг асосий устувор хусусиятлари нималардан иборат? Ўзбекистон мустақилликка эришгач, нафақат иқтисодий тараққиёт масалаларини, балки миллий давлатчилик асосларини, миллий кадриятларини, халқнинг ўзлиги ва ғурурини қайта тиклаши, ривожлантириши, жамиятнинг

ижтимоий-синфий тузилмасини тубдан янгилаши ва мустақиллик ғояларини амалга ошириш учун мутлақо янгича фикрлаб, янгича иш юритадиган кадрларни тарбиялаш каби масалаларни ҳам ҳал этиши лозим эди.

21-чизма.

Шундай қилиб, ўзбек модели иқтисодий муносабатларни ислоҳ қилиш билан бирга, давлат қурилиши, жамиятни демократиялаштириш, мулкдорлар синфини ва хусусан, ўрта синфни шакллантириш, ижтимоий-синфий тузилмани такомиллаштириш ва кадрлар тайёрлаш, маданий мерос ва маънавият билан боғлиқ жиҳатлари сингари бир қатор кенг қамровли ҳаёт соҳаларини қамраб олади. Бу унинг ўзига хос устувор хусусиятларидан биридир.

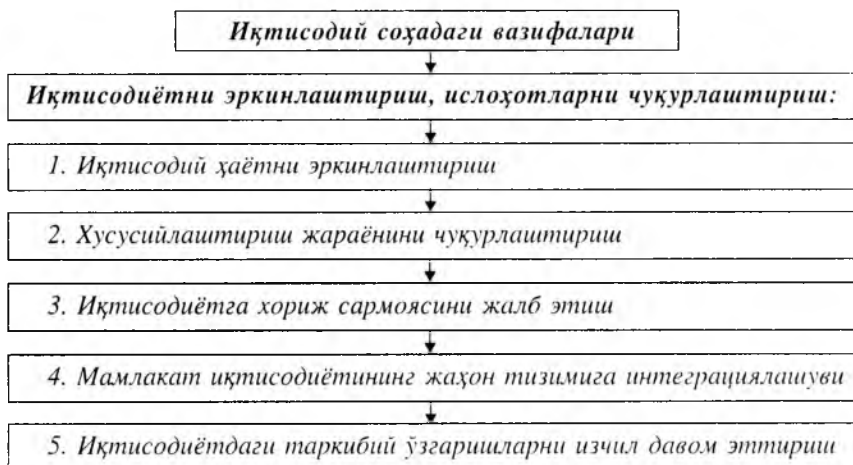
Мустақиллик йилларида шаклланиш йўлига кирган миллий истиклол мафкураси халқимизнинг асрий анъана ва қадриятларини, миллий ўзлигимизни ўзида мужассамлаштириб,

уларни умуминсоний кадриятлар, дунё цивилизацияси ютуқлари ҳамда илғор, тараққийпарвар ғоялар билан бойитиб, мамлакатимиз ўз олдига қўйган эзгу мақсад ва вазифаларни аниқ-равшан акс эттиради. Унинг воситасида ҳар бир ватандошимиз биз қандай жамият, қандай давлат, қандай тузум барпо этмоқдамиз, унинг ижтимоий-иқтисодий, сиёсий-маънавий асослари нималардан иборат, деган саволларга жавоб топа олади.

Биз қандай жамият барпо этмоқдамиз, деган масала Президентимизнинг «Ўзбекистон XXI асрга интилоқда» асарида айниқса ўзининг тугал ва мукамал ифодасини топди. Унда қурилажак янги жамиятнинг илмий-фалсафий концепцияси, жамият ҳаётини тубдан ислоҳ этишнинг навбатдаги стратегик вазифалари асослаб берилган. Ана шу масалаларни бажариш миллий истиқлол ғоясининг пировард мақсадларини белгилайди ва бу мақсадларга етишга хизмат қилади.

Бизнинг бош стратегик мақсадимиз — озод ва обод Ватан, эркин ва фаровон ҳаёт, бозор иқтисодиётига асосланган эркин демократик жамият барпо этишдир. Бозор иқтисодиёти, энг аввало, кўпмулкчиликка ва улар ўртасидаги рақобатга таянади. Унда мулкнинг барча қонуний шакллари тенг ҳуқуққа эга бўлиб, бу ҳуқуқ давлат томонидан кафолатланади.

22-чизма.

Кўпмулкчиликка асосланган бозор иқтисодиётини жорий қилиш орқали юртимизда яшайдиган барча инсонлар учун миллати, тили ва динидан қатъий назар, муносиб ҳаёт шароити яратиб бериш, ривожланган демократик мамлакатлардаги каби қафолатланган турмуш даражаси ва эркинликларни таъминлаш— давлатимиз сиёсатининг мазмун-моҳиятини ифодалайди.

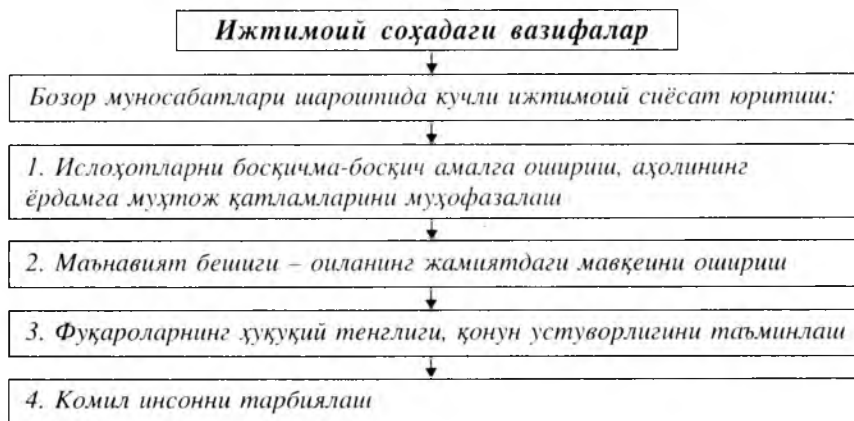
Бозор иқтисодиёти муносабатларига ўтиш ва уларни амалда жорий қилишниинг тайёр андозаси йўқ. Бизнинг мамлакатимиз иқтисодиётининг таркибий тузилиши, қазилма бойликлари ва иқлим шароити, табиий ресурслари, халқимизнинг менталитети, аҳоли таркиби ва ўсиши бирор мамлакатникига айнан ўхшамайди. Бошқа давлатларда яхшигина самара берадиган тараққиёт модели бизда ҳеч қандай натижа бермаслиги мумкин эди. Танлаб олинган бу йўл ҳамда унга хос миллий истиқлол ғоясининг стратегик мақсадлари жамият ҳаётининг иқтисодий соҳасидаги жараёнларни ўзида акс эттиради. Ватан равиқи, юрт тинчлиги ва халқ фаровонлигини мустаҳкамлаш истаги — умумий тақдир ва келажак, Ўзбекистонда яшайдиган барча фуқароларнинг ижтимоий тараққиётини таъминлашни назарда тутди. Бу соҳада ҳам ҳаётни янада юксак поғонага кўтарилишга даъват этади. Бугунги ҳаётий, зарурат ана шуни тақозо этмоқда. Хар бир кишининг фаровонлиги-халқ фаровонлигидир, фаолиятнинг асосидир.

Мамлакатимизда биз барпо этилаётган жамиятнинг инсоний негизини кўп мулкчиликка таянган, ижтимоий йўналтирилган, ички мувозанатга эришган моддий-иқтисодий муносабатлар ташкил этади.

Жамиятимиз ижтимоий муносабатлар характериға, давлат ва ижтимоий институтлар жамоат ташкилотларининг ўзаро таъсирига кўра, фуқаролик мамлакатига айланмоқда. Унда ижтимоий гуруҳлар, қатламлар ўртасида ижтимоий ҳамкорлик, барча миллатлар ва элатлараро ўртасида тинч-тотувлик, умуммиллий муштараклик янада мустаҳкамланмоқда.

Ижтимоий тараққиётга интилаётган, сиёсий ва иқтисодий ҳаётни эркинлаштириш йўлидан бораётган ҳар қандай жамият ҳукукий маданияти юксак, озод ва эркин шахсни тарбиялашга интилади. Зеро, шундагина демократия, фикр ва виждон эркинлиги, плюрализм ва инсон ҳуқуқларини таъминлаш, гуманизм ва умуминсоний қадриятларга амал қилиб яшаш тамойили жамият ҳаётининг асосий мезонига айланади. Чунки демократиянинг ижодкори, амалга оширувчиси, ривожлантирувчиси — инсондир. Демократия — фақат халқ ҳокимияти бўлиб қолмай, у айна пайтда ҳар бир инсон, ҳар бир жамоа ва бутун халқнинг ўз мамлакати келажаги, ўз тақдири олдидаги масъулияти ҳамдир.

23-чизма.

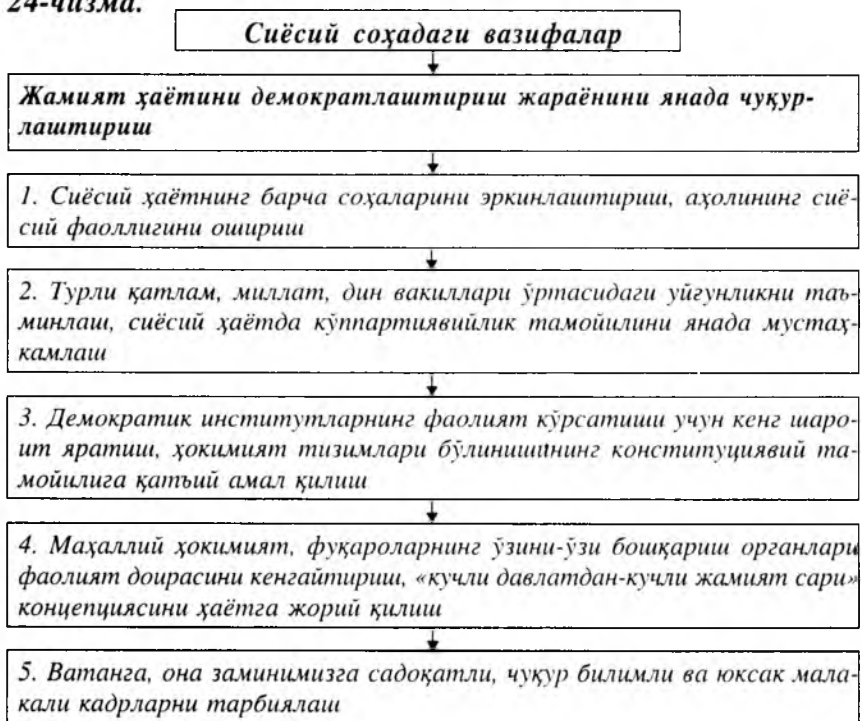

Ўз навбатида демократия, сиёсий ҳаётни эркинлаштириш орқали фуқаролардан ўз манфаатларини давлат ва жамият манфаати билан уйғунлаштиришни, юксак сиёсий маданиятга эга бўлишни талаб қилади.

Партияларнинг жамият ҳаётида фаол иштирок этиши, энг аввало, парламент ишида ўз вакиллари орқали иштирок этувчи партияларнинг демократик қонунлар қабул қилиш ва уларни ҳаётга татбиқ этиш борасида фаоллик кўрсатиши, парламент орқали ижроия ҳокимият фаолиятини назорат қилиб бориши турли манфаатлар, кучлар ўртасидаги мувозанатни вужудга келтирувчи асосий омилдир.

Нодавлат, жамоат ташкилотларининг кўпайиши, уларнинг кундалик ҳаётимиздаги аҳамияти ортиб бораётгани фуқаролик жамияти асослари тобора мустаҳкамланиб, ривожланаётганидан далолат беради. Айнан шундай ташкилотларнинг фаоллиги ва масъулиятининг ортгани, фуқароларнинг онги ва тасаввурида, кундалик ҳаётида улар тобора кўпроқ иштирок этаётгани «Кучли давлатдан — кучли жамият сари» концепциясини ҳаётга татбиқ этишнинг муҳим шарти ва шаклидир. «Кучли жамият» тушунчасининг моҳияти шундан иборатки, халқ жамоат ташкилотлари орқали давлат идоралари фаолиятини назорат қилади, уларнинг ўз вазифалари ва жамият олдидаги бурчларини тўғри ва самарали бажаришига таъсир кўрсатади.

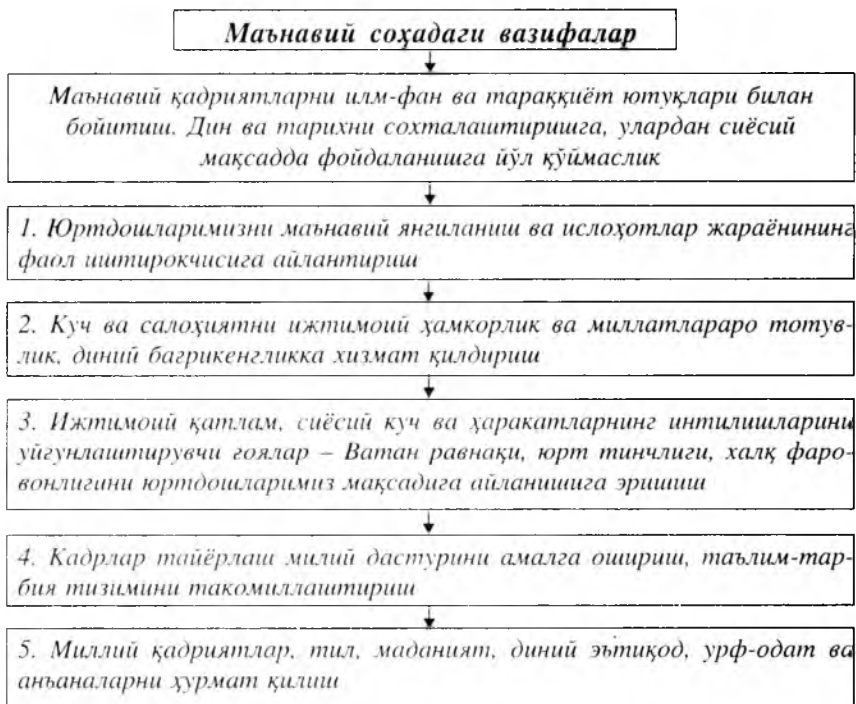
24-чизма.

Янги жамиятни барпо этиш жараёнида, энг аввало, маънавий кадриятларни тўғри баҳолай олишни, сохта кадриятлар-

дан ёки тарихан эскирган, ўзидаги бунёдкорлик ва ижобий салоҳиятни сарфлаб бўлган кадриятлардан ҳақиқий ҳаётбахш кадриятни ажрата олишни ўрганиш лозим. Бирор бир кадриятга баҳо берилар экан, унинг мамлакатимиз мустақил тараққиётининг сиёсий, иқтисодий, ижтимоий, эътиқодий ва ахлоқий асосларини қай даражада мустаҳкамлай олиши, халқимизнинг умумжаҳон ижтимоий тараққиётининг фаол субъектига айланишига хизмат қила олиши бош мезон бўлиши керак.

25-чизма.

Миллий кадриятларга, жумладан маданий меросга илмий асосда тўғри ёндошишнинг асосий тамойилларига хос мезонлар– инсонпарварлик, ватанпарварлик, халқчиллик ва тараққийпарварликдир. Бу мезонларнинг ҳар бирида миллийлик ва умуминсонийлик мужассамлашган. Улар моҳиятан умуминсоний характерга эга бўлса-да, ҳар бир тарихий даврда муай-

яш халқларнинг эҳтиёжларини юзага чиқаради ва уларни кон-диришга хизмат қилади. Шу боис уларнинг замирида мужас-сам бўлган умуминсонийлик моҳияти, миллий эҳтиёжларни муайян миллий шаклда ифодалаб ва ўз мазмунини уларга мослаштирган ҳолда юзага чиқади. Мазкур мезонларга нафа-кат миллийлик ва умуминсонийлик, балки тарихийлик ҳам хос. Яъни улар шаклан ва мазмунан қотиб қолган андозалар ҳолида эмас, балки давр талабларига, жамият олдида турган янги вазифаларга мутаносиб тарзда бойиб, такомиллашиб бо-ради.

Миллий истиклол ғояси бутун жамият, бутун миллат, бу-тун ўзбекистонликлар учун хизмат қилади. Миллий қадрият-ларимизни баҳолаганда, уларнинг миллий ғояга нечоғлик мос эканини назарда тутамиз. Лекин биз баҳолаш жараёнида фа-кат алоҳида бир инсон, муайян ижтимоий гуруҳ манфаатини эмас, балки умуминсоний жамиятимиз, барча ўзбекистонлик-лар манфаатини назарда тутамиз. Шу боис, юқорида зикр этилган мезон ва тамойиллардан фойдаланиб, Ўзбекистони-мизни жаҳондаги энг илғор давлатлар қаторига кўшишга ҳара-кат қилинмоқда. Бу мамлакатимизнинг жаҳондаги нуфузини, унинг келажагини белгилайди.

26-чизма.

Мустақилликни мустаҳкамлаш мураккаб жараёнпир. Бун-да эски ғоя ва мафкура таназзулга юз тутиб, умрини ўтаб бўлади ва ўтмишга айланди. Собиқ иттифоқ мафкураси ана шундай ҳолга тушди. Унинг асосий ғоялари собиқ шўролар ҳокимияти раҳбарлигида зўрлик билан амалга оширилди. На-

тижада бу мафкура якка ҳукмрон бўлиб қолган эди. У ХХ асрнинг 80-йилларида таназзулга юз тутди. 1991 йилда собиқ Иттифоқ тарқалиб кетиши билан узил-кесил инқирозга учради. Аммо ғоявий бўшлиқ пайдо бўлди.

Ғоявий бўшлиқ эски тузумдан янги тузумга ўтиш жараёнида олдин ҳукмронлик қилиб келган мафкура ўтмишга айлангач, тараққиёт талабларига мос равишда унинг ўрнини босадиган илғор ғоявий тизимнинг ҳали шаклланиб улгурмаган ҳолатидир. 1990 йилларнинг бошларида бундай мафкураравий бўшлиқ Ўзбекистон ҳудудида ҳам намоён бўлганлиги, айрим юртдошларимиз нима учун зарарли ғоя ва ёт мафкуралар таъсирига тушиб қолганининг сабаблари Президент Ислом Каримов асарларида тўла-тўқис очиб берилган. Бу асарлардан масаланинг мазмун-моҳиятини чуқур ва атрофлича ўрганиш зарур.

Аввало собиқ мустабид мафкура барбод бўлганидан кейинги дастлабки йилларда миллий ғоя, истиклол мафкураси тўлиқ шаклланиб, одамларнинг қалби ва онгига сингиб улгурмаган эди. Натижада эътиқоди бўш, содда ва ишонувчан одамлар билиб-билмай, нотўғри йўлларга тушиб қолдилар.

Иккинчидан, мустақил Ўзбекистон эски тузумдан янги тузумга ўтиш жараёнида бир қатор табиий қийинчиликларга дуч келди. Бундай пайтда сабр-қаноатга ўрганмаган, енгил йўл билан яшашга қўниккан айрим кишилар маълум қийинчиликларга дуч келгач, ўз турмуш тарзини янгилаш учун осон йўл ахтаради, аксарият ҳолларда адашиб, нотўғри йўлларга кириб қолади.

Учинчидан, ёшларнинг ҳаммасини ҳам сердаромад иш билан таъминлаш имкони йўқ. Бунинг натижасида ҳам осон йўл ахтариб нотўғри, ёмон, салбий ҳаракатларга қўшилиб кетиши мумкин.

Тўртинчидан, зарарли ва ёт мафкура вакиллари халқимиз, айниқса, фарзандларимизнинг кўнгли очиқ, соддадил, ишонувчан, диний кадриятларга интилиш туйғусидан усталик билан фойдаланишга ҳаракат қилди. Бундай шароитда айрим соддадил одамлар диннинг асл моҳияти билан диний ниқобда-

ги экстремизмни ажрата олмай қолди ва натижада ваҳхобийлик, ҳизбут-таҳрир каби турли зарарли ғоя ва оқимлар таъсирига тушиб қолдилар.

27-чизма.

Тарихий қонуният: бир ижтимоий тузумдан иккинчисига ўтиш даврида ижтимоий, иқтисодий сиёсий соҳалар билан бирга ғоявий-мафкуравий соҳада ҳам муайян муаммоларни ҳал этиш, тараққиётнинг бу борадаги тамойилларини амалга ошириш зарурияти юзага келади.

Бешинчидан, собиқ тузум даврида кўплаб ташкилотлар зўрлик орқали, мажбурий бўлсада, мунтазам тарғибот-ташвиқот олиб борар эди. Лекин мустақиллик даврида уларнинг ўрни муайян даражада бўшаб қолди ва бу вазифани дастлаб ҳеч қайси ташкилот бажармади. Кейинчалик ташкил этилган. «Маънавият ва маърифат» кенгаши бу соҳада етарли даражада самарали фаоллият юритолмади. Натижада ҳар бир фуқаро имкони борича ўз дунёқарашини ўзи мустақил шакллантириши зарур бўлиб қолди.

Колаверса, давлат ва подавлат ташкилотлари, сиёсий партияларнинг мафкуравий соҳада етарли иш олиб бормагани, иж-

тимойи фанларнинг ҳаёт талабларидан орқада қолгани, жамият руҳияти ва тафаккурида рўй бераётган мураккаб жараёнлар ўз вақтида илмий ечимини топмагани ҳам бунга сабаб бўлди.

Ана шуларнинг барчаси бу соҳада амалга ошириш лозим бўлган фаолиятнинг ниҳоятда серкирралиги, вазифаларнинг долзарблигида далолат беради. Мамлакатимизда барпо этилаётган жамият, тараққиётнинг ўзбек моделини амалга ошириш истиқболлари ҳам кўп жиҳатдан ана шу вазифаларни қай даражада бажарилишига боғлиқ. Бу эса ҳар бир кишига улкан масъулият юклайди, ҳар бир юртдошларимизни огоҳ ва фаол бўлишига ундайди.

IV боб. МИЛЛИЙ ИСТИҚЛОЛ ҒОЯСИ

Ўзбекистон халқи XX аср сўнгида ўз мустақиллигини қўлга киритди. Президент Ислом Каримов раҳбарлигида миллий давлатчилик асослари қайта тикланди. Жамият иқтисодий-ижтимоий тараққиётининг устувор йўналишлари белгилаб олинди. Барпо этаётган жамиятимизнинг ижтимоий-маънавий пойдеворини мустаҳкамлаш, келажагимизни ўзимизга яққол тасаввур этиш, ғоявий бўшлиқ пайдо бўлишига йўл қўймаслик, ёт мафкуралар тажовузига қарши тура оладиган баркамол инсонларни вояга етказиш зарурати миллий истиқлол мафкурасини яратишни тақозо этди. Бу мафкура дунё ҳамжамиятидан муносиб ўрин эгаллаб бораётган мамлакатимиз халқининг истиқлол йилларидаги тажрибалари, босиб ўтган мураккаб ва шонли йўли, миллий тафаккури ва маънавиятдаги юксалишларнинг маънавий натижаси, халқ иродасининг мужассам ифодаси сифатида шаклланди.

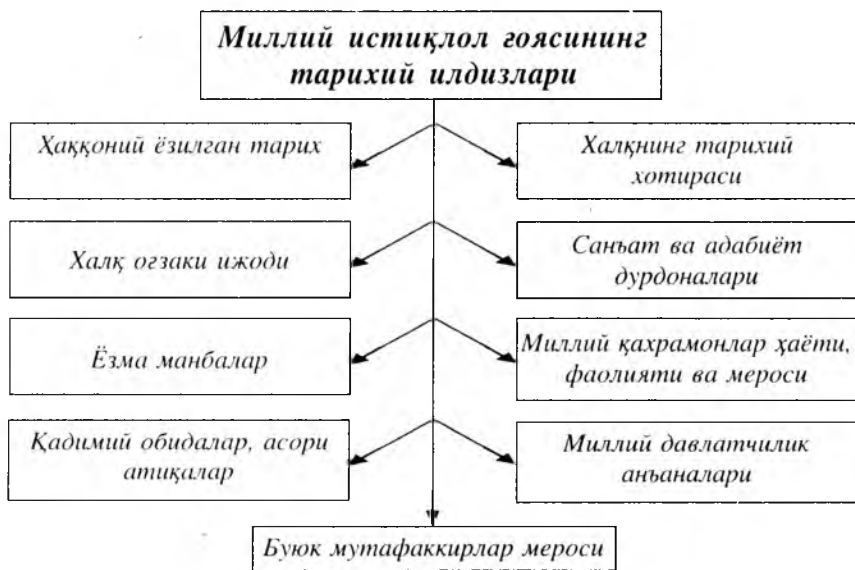
«Истиқлол мафкураси кўпмиллатли Ўзбекистон халқининг эзгу ғоя – озод ва обод Ватан, эркин ва фаровон ҳаёт барпо этиш йўлидаги асрий орзу – интилишлари, ҳаётий идеалларини ўзида акс эттиради. Бу мафкура халқни халқ, миллатни миллат этадиган, унинг шаъну-шарафи, ор-номуси, ишонч-эътиқодини ифодаладиган, жамиятимизнинг ўзига хос тараққиёт йўли, турмуш туб маънавиятига таянган ҳолда муттаҳидлик ривожланиб, такомиллашиб борадиган ғоялар тизимидир»¹

Миллий истиқлол ғоясининг тарихий илдизлари — халқимизнинг мозий синовларидан ўтиб келаётган бой маданий ва

¹ Ислом Каримов. Сўз боши // Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар. Т: Ўзбекистон, 2000, 6-бет.

маънавий мероси, миллий қадриятлари, урф-одат ва анъаналари, кўшиклари, байрам ва маросимларидаги озодлик, эркинлик учун кураш руҳи, ота-боболаримизнинг мустақиллик йўлида кўрсатган жасорати, бунёдкорлик ишлари ҳамда уларни амалга оширишда маънавий руҳ берган тафаккур тарзида намоён бўлади. У асрлар мобайнида йиллар синовига дош бериб, сайқалланиб, такомиллашиб келган. Бу тафаккурнинг марказида инсоннинг улуғлиги ва мўътабарлиги ғояси ётади. Чунки, мамлакатнинг ҳаёти, фаровонлиги меҳнаткаш инсонларнинг фаолиятига боғлиқ.

28-чизма.

Миллий истиқлол ғоясининг тарихийлик тамойили халқимиз руҳини, даҳосини акс эттирувчи ўлмас қадриятлар билан узвий боғлиқдир. Хусусан, буюк аجدодимиз, соҳибқирон Амир Темурнинг соғлом маънавият маҳсули бўлган «Куч — адолатдир» деган шиори миллий ғоянинг таркибий қисмига айланиб кетган. У мамлакат бирлигини таъминлаш, марказлашган давлат барпо этишда, айниқса, уни одиллик билан бошқаришда маънавий-мафкуравий асос бўлиб хизмат қилган.

Бундан неча асрлар аввал яратилиб, ҳозирга қадар юртимиз кўркига-кўрк бағишлаб келаётган қадимий обидалар, осори атикалар халқимизнинг юксак салоҳияти, куч-қудрати, бунёдкорлик анъаналаридан далолат бўлиб қолмоқда. Улар Ватанимизнинг шонли тарихи тўғрисида яққол тасаввур ва тушунчалар беради, шу муқаддас дийрда яшайдиган ҳар бир инсон қалбида ғурур-ифтихор туйғуларини уйғотади. «Бугун бизнинг олдимизда шундай тарихий имконият пайдо бўлдики, – деб ёзади Ислоҳ Каримов, – биз босиб ўтган йўлимизни танқидий баҳолаб, миллий давлатчилигимиз негизларини аниқлаб, буюк маданиятимиз томирларига, қадимий меросимиз илдизларига қайтиб, ўтмишимиздаги бой анъаналарни янги жамият қурилишига тадбиқ этмоғимиз керак»¹. Бу вазифа эса тарихий хотирани тиклаш эвазига амалга ошади.

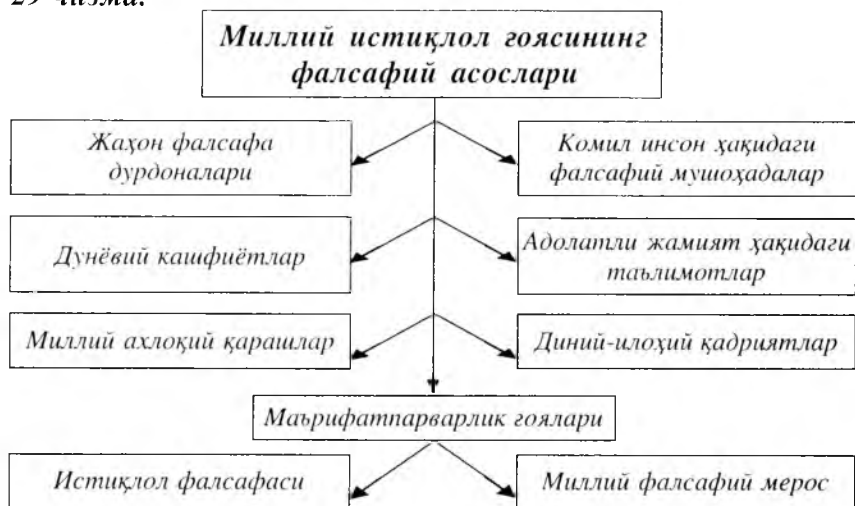
Миллий истиклол ғояси чуқур фалсафий асосларга эга. Бунда бир томондан, жаҳон фалсафасидаги умуминсоний қадриятлар, иккинчидан, Шарқ фалсафаси ва маданияти, учинчидан эса, юртимизда ўтган аллома боболаримизнинг фалсафий мероси ўз ўрнига эга. Ана шу асосда яратилган ғоя ва мафкура шу заминда яшаётган ҳар бир инсон, ҳар бир фуқаронини ҳаётига, онига сингмоғи, ҳақиқий иймонга айланиши лозим.

Мухтасар қилиб айтганда, миллий мафкураимизнинг фалсафий илдизлари деганда аجدодларимизнинг фалсафий тафаккур тарзи, амалий фаолияти, бунёдкорлик ишлари, жаҳон халқлари фалсафаси, урф-одатлари, қадриятлари, ҳозирги замондаги фалсафий қараш ва таълимотлар, Президент Ислоҳ Каримов асарларидаги фикр ва хулосалар тушунилади.

Истиклол мафкураси — ҳар бир кишининг жамият ҳаётидаги фаолияти, юрти, миллати, ўзи ва оиласи олдидаги бурч ва масъулиятини қай даражада ҳис этаётгани ва бажараётганини белгилайдиган маънавий мезон ҳамдир.

¹ Каримов И. А. Ўзбекистоннинг сиёсий-иқтимоий ва иқтисодий истикболининг асосий тамойиллари. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг биринчи сессиясидаги маъруза. 1995 йил, 23 февраль.

29-чизма.

Миллий истиқлол мафкурасининг юртимизда яшовчи ҳар бир фуқаро учун кадрлилиги шундаки, унинг моҳиятида умуминсоний тамойиллар ётади.

«Миллий истиқлол мафкураси:

–Ўзбекистон Республикаси Конституцияси, миллий ва умуминсоний қадриятлар, демократия тамойилларига асосланади». Бинобарин, у қонунийликка, умумэтироф этилган талабларга, умуминсоний тамойилларга зид келмайди;

–халқимизнинг асрлар давомида шаклланган юксак маънавияти, анъана ва удумлари, улуғ бобоқалонларимизнинг ўлмас меросидан озиқланади. Бу миллий мафкурамизнинг тарихий ва маънавий асосга эга эканидан далолат беради;

–адолат ва ҳақиқат, эркинлик ва мустақиллик ғоялари ҳамда халқимизнинг ишонч ва эътиқодини акс эттиради. Биламизки, бу улуғ ғоялар истиқлол сари интилган ҳар бир халқнинг эзгу мақсади. ишонч ва эътиқоди бўлиб келган ва шундай бўлиб қолади;

–ватан равиқи юрт тинчлиги ва халқ фаровонлигини таъминлашга хизмат қилади. Бу тамойил унинг жамият аъзоларини аниқ мақсад сари йўналтирувчи, уюштирувчи моҳиятга эга эканини ифодалайди.

— жамият аъзоларини, аҳолининг барча қатламларини Ўзбекистоннинг буюк келажагини яратишга сафарбар этади. Бу олижаноб мақсадларга эришиш фуқароларнинг ҳамжихатлигига, ўзимизнинг бурчимизни қай даражада англашимизга, эртанги кунга бўлган ишончимизга кўп жиҳатдан боғлиқдир.

— миллати ва динидан қатъи назар, мамлакатимизнинг ҳар бир фуқароси қалбида она-Ватанга муҳаббат, мустақиллик ғояларига садоқат ва ўзаро ҳурмат туйғусини қарор топтиради. Бу қоида Ватаннинг муқаддаслигини ҳар бир фуқаро онгига сингдиришга хизмат қилади.

— жамоатчилик қалби ва онгига фикрлар хилма-хиллиги, виждон эркинлиги тамойилларига риоя қилган ҳолда маърифий йўл билан сингдирилади. Бу миллий истиқлол ғоясининг фикрлар ранг-баранглиги, эътиқод эркинлиги каби демократик тамойилларига амал қилган ҳолда ҳаётга жорий этилишидан далолат беради.

Миллий истиқлол мафкурасининг асосий тамойиллари эса қуйидагиларда намоён бўлади:

30-чизма.

— мамлакатнинг мустақиллигини мустаҳкамлаш, унинг ҳудудий яхлитлиги ва сарҳадлар дахлсизлигини таъминлашда ёрдам бериш;

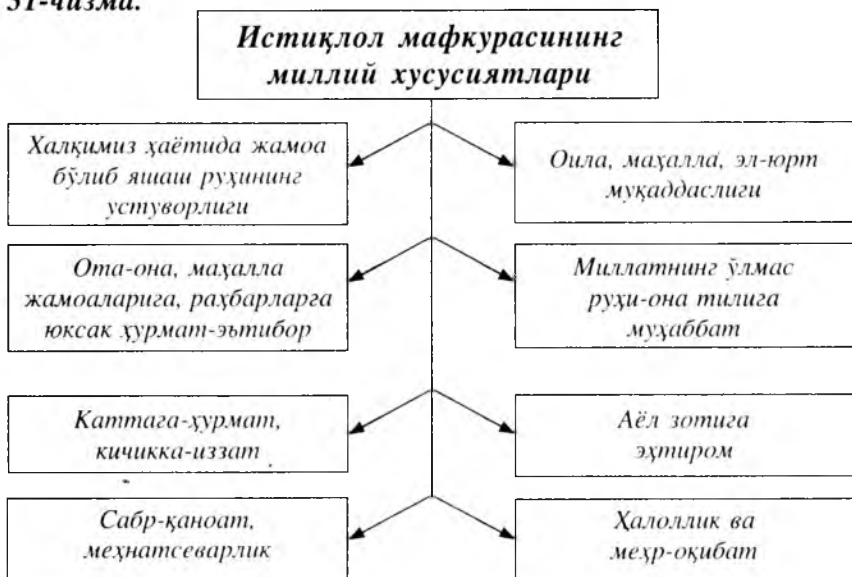
— қонуннинг устуворлиги, демократия ва ўз-ўзини бошқаришнинг ҳаётда мустаҳкам ўрин эгаллаётганига асосланганлик;

— миллий ва умуминсоний кадриятларнинг уйғунлигига таяниш;

— халқаро ҳуқуқ қоидаларига мос келиши;

— давлатнинг бош ислохотчи эканлиги ва мамлакатда ижтимоий барқарорликнинг таъминланганлиги, ўтиш даврида аҳолининг ижтимоий ҳимояланганлиги, жамият ҳаёти барча соҳаларининг эркинлашуви, ислохотларнинг тадрижийлиги тамойилларга хизмат қилади.

31-чизма.

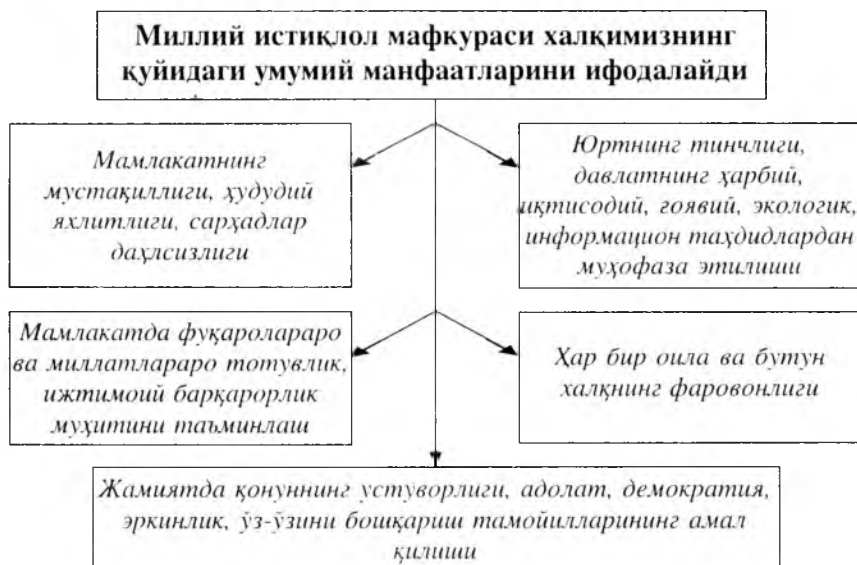
Истиқлол мафкураси қуйидаги умумбашарий кадриятларни эътироф этади ва улардан озиқланади:

- қонун устуворлиги;
- инсон ҳақ-ҳуқуқлари ва ҳурфикрлилик;
- турли миллат вакилларига ҳурмат ва улар билан баҳам-жиҳат яшаш;
- диний бағрикенглик;
- дунёвий билимларга интилиш, маърифатпарварлик;
- ўзга халқларнинг илғор тажрибалари ва маданиятини ўрганиш ва ҳоказо.

Миллий истиқлол мафкураси кенг халқ оммасининг манфаатларини, мақсад ва идеалларини ифода этади. «Миллий истиқлол мафкураси, ўз мазмун-моҳиятига кўра, Ўзбекистоннинг ижтимоий-сиёсий таракқиётига хизмат қилади, барча сиёсий партиялар, гуруҳ ва қатламларнинг — бутун халқимизнинг умумий манфаатларини ифодалайди».

32-чизма

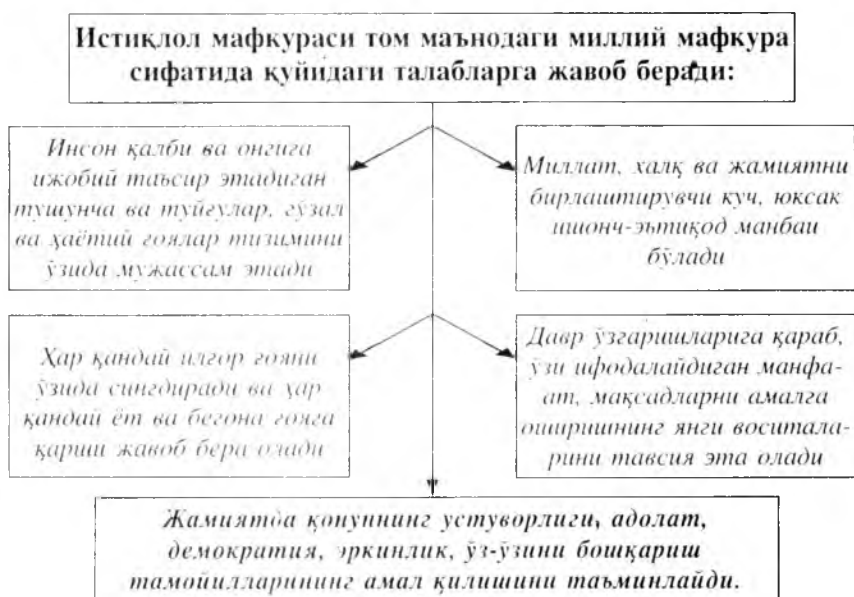
Миллий истиқлол мафкураси ҳар бир ватандошимизнинг оиласи, жамият, эл-юрт олдидagi бурч ва масъулиятини қай даражада адо этаётганини белгилайдиган маънавий мезондир. Бу – Ўзбекистонда истиқомат қиладиган ва ўз тақдирини шу муққадас замин билан боғлаган ҳар бир кишининг «Ватан менга нима берди» деб эмас, балки «Мен Ватаним равнақи учун нима қилаяпман» деган масъулият туйғуси билан яшаши демакдир.

Манфаатлар нималардан иборат? Улар, аввало, мамлакатнинг ҳудудий яхлитлиги ва мустақиллигининг сақланиши, chegarаларимизнинг бутунлиги ва дахлсизлиги. Буни юртимизнинг фазо ва вақтдаги яхлитлигини таъминловчи манфаат деб

аташ мумкин. Иккинчидан, юртининг тинчлиги ва осойишталиги, яъни давлатимизнинг ҳарбий, иқтисодий (энергетик), экологик, информацион ва ғоявий таҳдидлардан муҳофазаланганлиги. Бу юртининг барқарорлигини таъминлаш борасидаги энг муҳим омиллардандир. Учинчидан, мамлакатда фукаролараро ва миллатлараро тотувлик, ижтимоий барқарорлик муҳитини таъминлаш. Бу жамиятнинг ижтимоий пойдеворини мустаҳкамлашга хизмат қиладиган манфаатдир. Тўртинчидан, ҳар бир оила ва бутун халқнинг фаровонлигини таъминлаш, яъни бадавлатлик манфаати. Бу манфаат фукароларнинг жамиятда миллий даромадга эгалик қилиш, уни кўпайтиришдаги имкониятлари орқали рўёбга чиқади. Бешинчидан, жамиятда адолат устуворлиги, демократия, ўз-ўзини бошқариш тамойиллари амал қилишининг таъминланиши. Бу манфаат инсон ҳаётининг ҳуқуқий жиҳатдан кафолатланишини ифодалайди.

33-чизма

«Миллий истиқлол мафқураси турли снёсний партия ва ижтимоий гуруҳлар мафқурасидан устун турадиган социал фено-

мен — ижтимоий ҳодисадир. Бу мафкурада бирон-бир дунё-караш мутлақлаштирилмайди ёки у мавжуд сиёсий ҳокимият-ни мустаҳкамлаш мақсадида сиёсий қуролга айлантирилмай-ди». Балки, у ўз мазмун-моҳиятига кўра, Ўзбекистоннинг ижтимоий-сиёсий тараққиётига хизмат қилади, барча сиёсий партиялар, миллат ва қавмлар, гуруҳ ва қатламларнинг юқорида қайд этилган умумий манфаатларини ифодалайди.

34-чизма

Мафкурамиз том маънодаги миллий мафкурага айланиши учун қуйидаги талабларга жавоб бериши зарур:

– инсон қалби ва онгига ижобий таъсир этадиган тушунча ва туйғулар, гўзал ва ҳаётий ғоялар тизимини ўзида мужассам этиш, яъни бу мафкура ҳар бир фуқаронинг эзгу ниятларини рўёбга чиқаришга имкон берадиган энг мақбул йўлни кўрсата олиши;

– миллат, халқ ва жамиятни бирлаштирувчи куч, юксак ишонч-этиқод манбаи бўлиши, яъни у том маънода сўз билан ишни, назария билан ҳаётни бирлаштира олиши, Ўзбе-

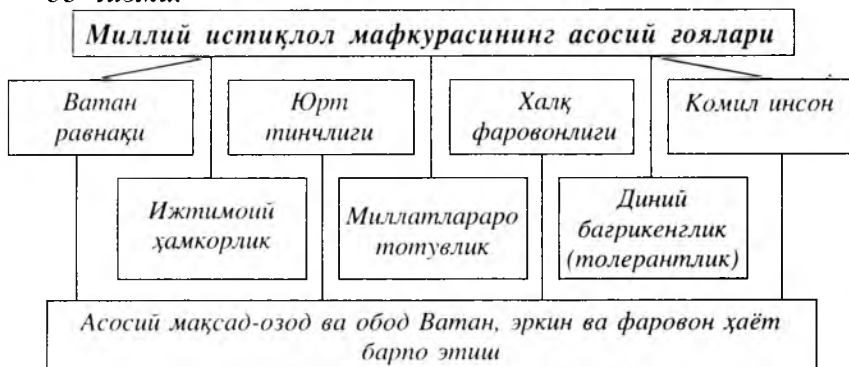
кистонда яшовчи барча халқ, миллат, элат, ижтимоий қатлам ва дин вакилларига бирдай тааллуқли бўлиши;

- ҳар қандай илғор ғояни ўзига сингдириши ва ҳар қандай ёвуз ғояга қарши жавоб бера олиши, яъни иккиюзламачиликдан ҳоли ва жамоатчиликнинг объектив фикрига таянувчи мафкура бўлиши;

—замон ва давр ўзгаришларига қараб, ўзи ифодалайдиган манфаат, мақсад-муддаоларни амалга оширишнинг янги-янги воситаларини тавсия эта олиши, яъни янгича вазиятга тез мослаша оладиган ҳозиржавоб ва ижодий бўлиши.

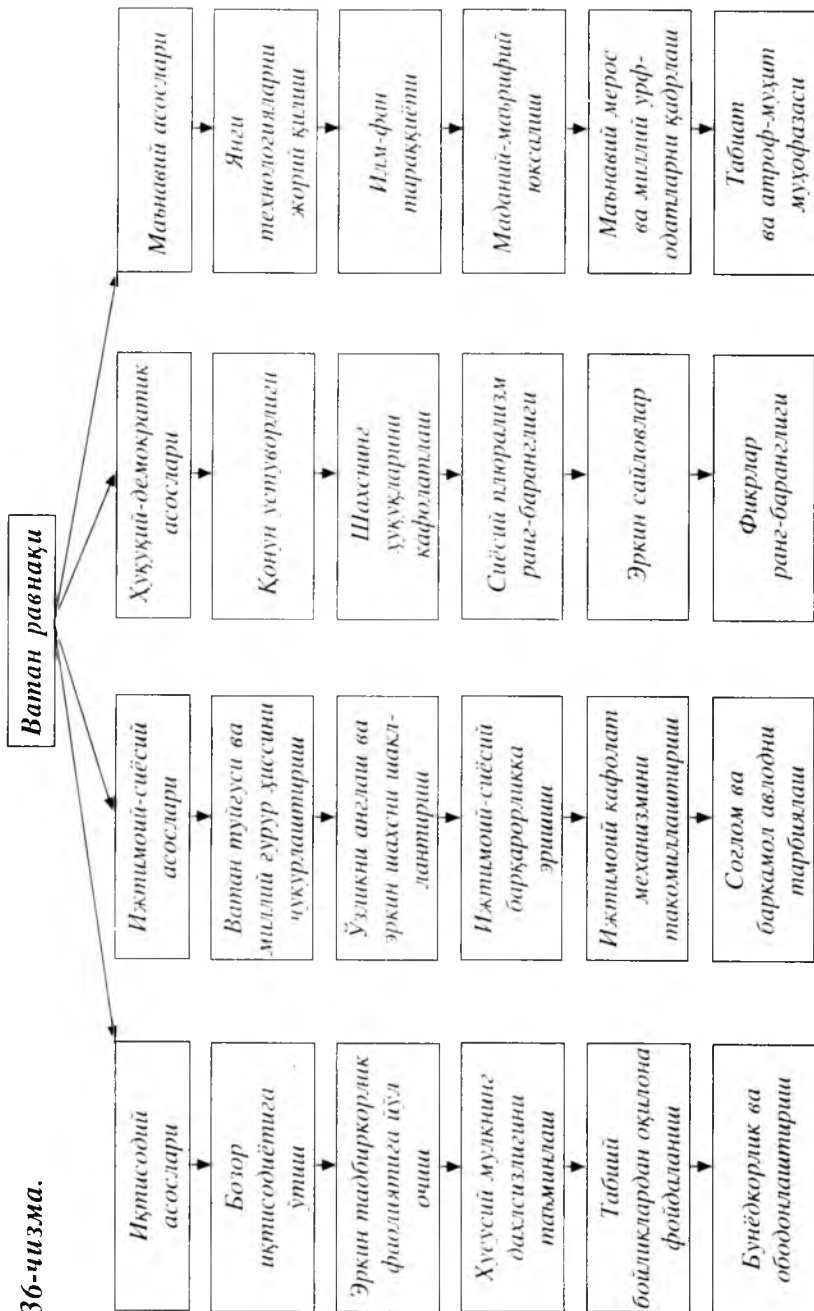
Ҳар қандай мафкура сингари миллий истиқлол мафкураси ҳам ўзига хос амал қилиш тамойилларига эга. Бу тамойиллар, умуминсоний ва миллий кадриятлар уйғунлиги, халқаро андоза ва талабларга мослик, халқнинг барча қатламлари мақсад-муддоларини ўзида ифода этиш билан тавсифланади. Улар бир-бирини тақозо этади, ўзаро боғлиқлик ва алоқадорликда намоён бўлади.

35-чизма.

Миллий истиқлолнинг асосий ғоялари халқимиз мустақил тараққиёт йўлидаги бош ғоясидан келиб чиқади. Ўзбекистон халқининг миллий тараққиёт йўлидаги бош ғояси — мустақилликни мустаҳкамлаш, озод ва обод Ватан, эркин ва фаровон ҳаёт барпо этишдир. Миллий истиқлол мафкурасининг асосий ғоялари ўзининг маъно-моҳияти, фалсафаси, жозибаси билан бош ғояни халқимизнинг қалби ва онгига янада чуқурроқ сингдиришга хизмат қилади.

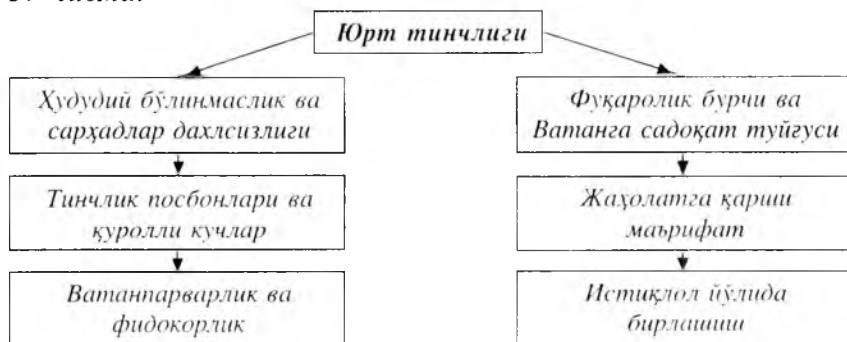
36-чизма.

Ватан равнақи. Ватан — инсоннинг киндик қони тўқилган муқаддас замин, уни камолот сари етакловчи, ҳаётига маъпо-мазмун бахш этувчи табарруқ маскандир. У аجدодлардан авлодларга қоладиган энг буюк, бебаҳо мерос, энг азиз хотира. Ватан — ота-боболаримизнинг хоки поклари жо бўлган, вақти-соати етиб ҳар биримиз бош қўядиган муқаддас замин.

Ватан — бу халқнинг ўтмиши, бугуни ва келажаги. Халқимиз Ватан остонадан бошланади, деб бежиз айтмаган. Киши улғайган сари унинг Ватан ҳақидаги тушуничаси ҳам кенгая бошлайди, аста-секин остана, уй, маҳалла, қишлоқ, шаҳар, туман, вилоят, ва ниҳоят, мамлакат даражасига кўтарилади. Тушунича ва кечинмалар нуқтаи назаридан эса ватанпарварлик тарихий тараққиёт жараёнида пайдо бўлиб, ташқи муҳит ва даврлар таъсирида шаклланган ва ўзгариб келган ижтимоий-руҳий туйғудир.

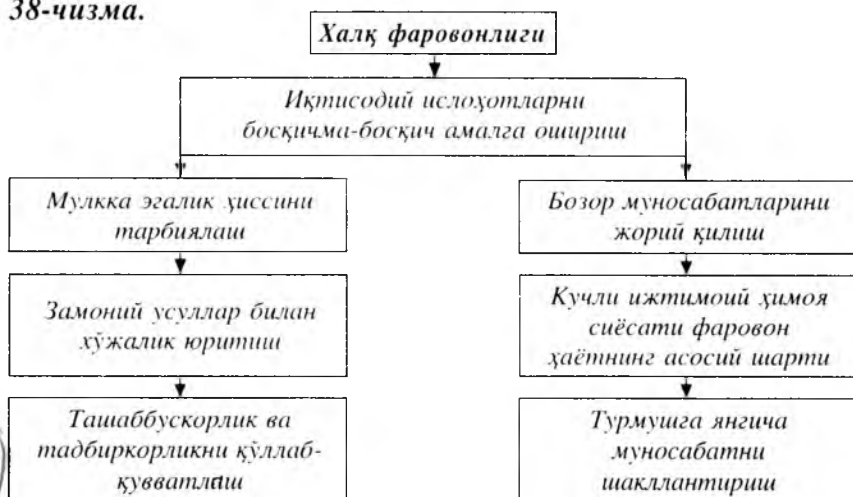
37-чизма.

Юрт тинчлиги — барқарор тараққиёт гарови, бебаҳо неъмат, улуғ саодатдир. Башарият ўз тараққиётининг барча босқичларида, аввало, тинчлик-тотувликка интилиб келган. Тинчликни сақлаш ва мустаҳкамлаш масаласи умумбашарий муаммодир. Инсоният тараққиётининг асосий масалалари тинчлик-тотувлик ҳолатидагина самарали ҳал этилган. Тинчликни сақлаш муаммосини ўз-ўзидан кишиларнинг хоҳиш-истаги, орзу-умидлари билан ҳал қилиб бўлмайди. Инсоният учун муқаддас бу қадриятга доимо изчил ва қатъий ҳаракатлар туйғулигина эришилади.

Халқ фаровонлиги — мамлакатимизда амалга оширилаётган ислохотларнинг олий мақсади — халқимизга муносиб турмуш шароити яратишдан иборат. Ўзбекистонда барпо этилаётган жамиятнинг иқтисодий асоси — ижтимоий йўналтирилган бозор иқтисодиётидир. Бугунги дунёдаги кўп мамлакатлар айнан шу йўл билан тараккий этиб, ўз халқининг фаровонлигини таъминлашда ўрнак бўлмоқда. Ўзбекистон ҳам худди шундай оқилона йўлни танлади. Бугун юртимизда амалга оширилаётган ислохотлар шунчаки ислохот учун эмас, айнан инсон учун, унинг фаровон ҳаёти учун хизмат қилади. Жамиятимизда амалга оширилаётган ҳар қандай янгиланиш, ўзгаришнинг моҳиятида ана шундай эзгу мақсад ётгани барчамизга ғайрат-шижоат бахш этади.

38-чизма.

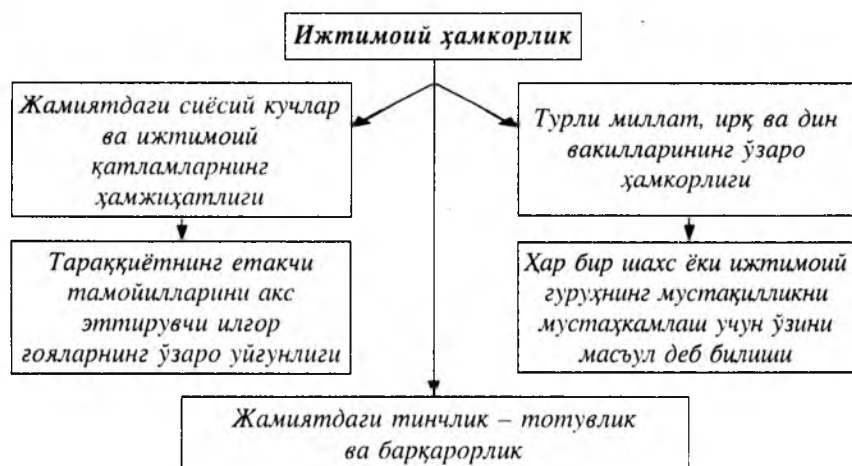
Комил инсон ғояси — ҳам миллий, ҳам умумбашарий моҳиятга эга бўлган, одамзотга хос энг юксак маънавий ва жисмоний мукамалликни ўзида мужассам этган, уни ҳамиша эзгуликка ундайдиган олижаноб ғоядир. Бу ғоя нафақат алоҳида шахсларни, балки бутун-бутун халқларни юксак таракқиёт сари етаклаган, уларни маънавият ва маърифат соҳасида тенгсиз ютуқларга илҳомлантирган. Комилликни орзу қилмаган, баркамол авлодларни вояга етказиш ҳақида қайғурмаган

халқнинг, миллатнинг келажаги йўқ. Бундай халқ ва миллат таназулга маҳкум.

39-чизма.

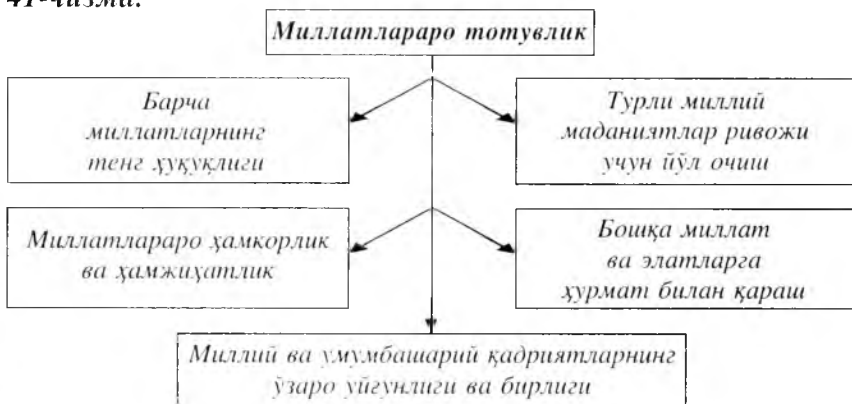
40-чизма.

Ижтимоий ҳамкорлик – муроса фалсафаси бўлиб, хилма хил фикр ва қарашларга эга бўлган, турли миллат, ирқ ва динга мансуб шахс ва гуруҳларнинг умумий мақсад йўлидаги

ҳамжиҳатлигини таъминлайди. Натижада жамиятда тинчлик ва тотувликнинг, барқарор тараққиётнинг мустаҳкам кафолати вужудга келади. Албатта, бундай даражага эришиш ўз-ўзидан бўлмайди. Турли ғояларни байроқ қилиб олган кучларни бир мақсад йўлида бирлаштириш ғоят мушкул. Лекин Ватан равнақи, юрт тинчлиги, халқ фаровонлиги шунга эришишни тақозо этади.

41-чизма.

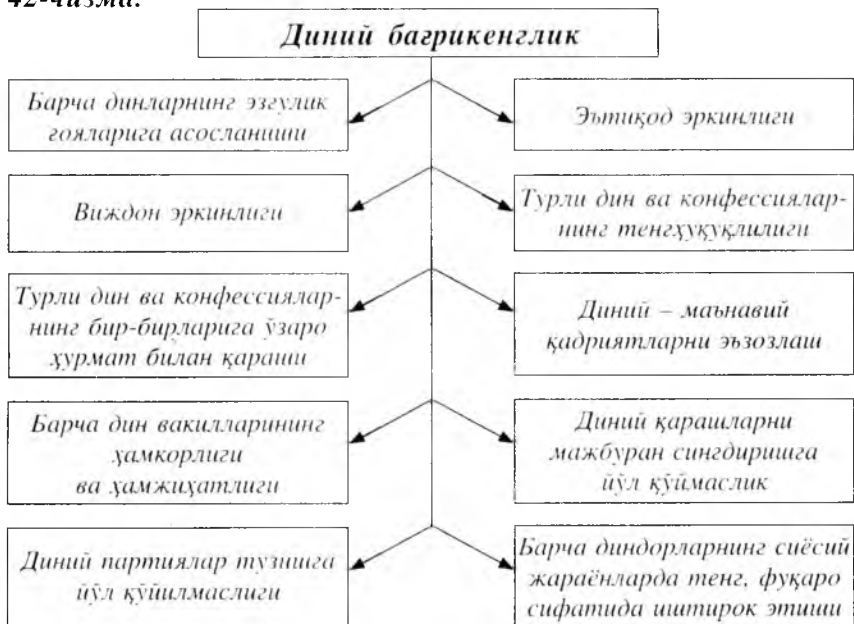

Миллатлараро тотувлик — умумбашарий қадрият бўлиб, турли хил халқлар биргаликда истиқомат қиладиган минтақа ва давлатлар миллий тараққиётини белгилайди, шу жойдаги тинчлик ва барқарорликнинг кафолати бўлиб хизмат қилади.

Шу билан бирга, бир мамлакат доирасида миллий манфаатларни тенг қондириш, улар ривожини таъминлаш жуда мураккаб масала эканини ҳам англамоғимиз даркор. Миллатлараро тотувлик ғояси ана шу масалани тўғри ҳал қилишга ёрдам беради. Бу ғоя — бир жамиятда яшаб, ягона мақсад йўлида меҳнат қиляётган турли миллат ва элатларга мансуб кишилар ўртасидаги ўзаро ҳурмат, дўстлик ва ҳамжиҳатликнинг маънавий асосидир. Бу ғоя — ҳар бир миллат вакилининг истеъдоди ва салоҳиятини тўла рўёбга чиқариш учун шароит яратди ва уни Ватан равнақи, юрт тинчлиги, халқ фаровонлиги каби эзгу мақсадлар сари сафарбар этади.

Диний бағрикенғлик ғояси – хилма-хил диний эътиқодга эга бўлган кишиларнинг бир замин, бир Ватанда, олижаноб ғоя ва ғиябатлар йўлида ҳамкор ва ҳамжиҳат бўлиб яшашини англатади.

42-чизма.

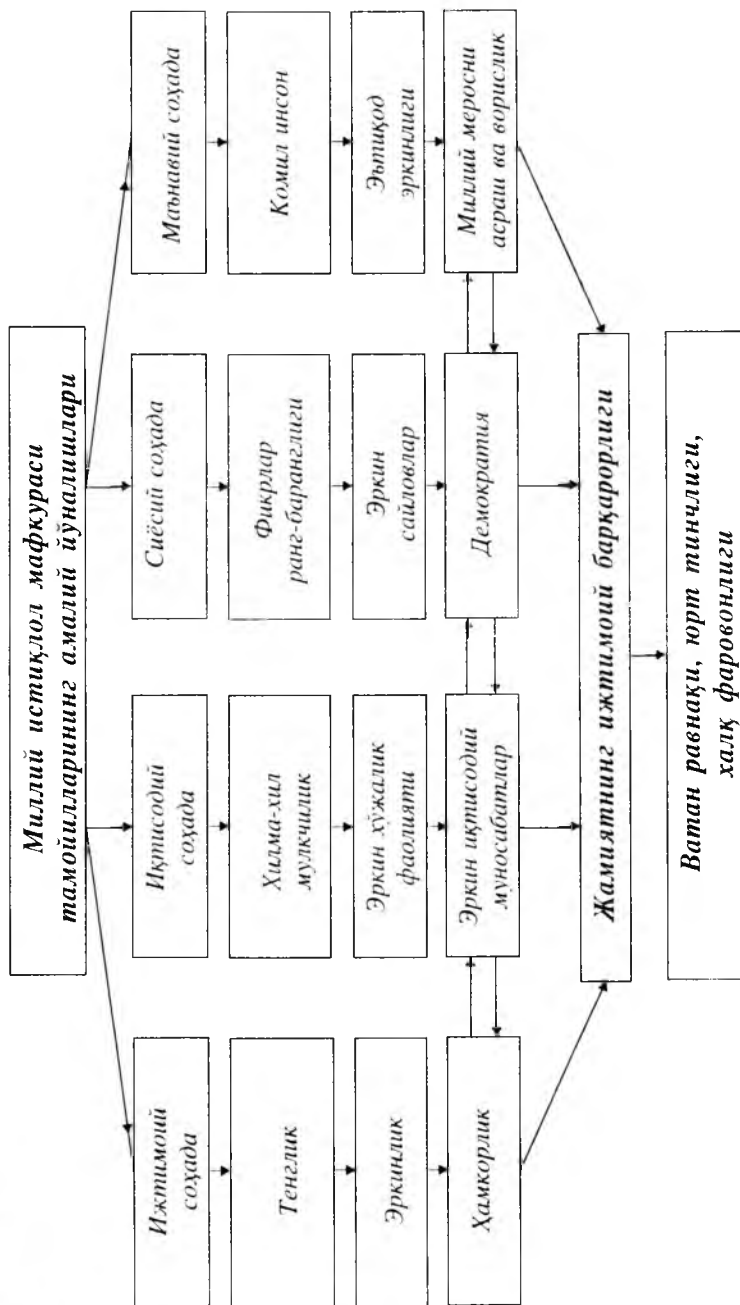
Ватанимизда турли динлар ва дин вакиллари ўртасида умум-башарий қадриятлар асосида биродарликни мустаҳкамлашга муҳим эътибор берилмоқда. Ҳозирги кунда мамлакатимизда ўндай зиёд конфессияга мансуб диний ташкилотлар фаолият кўрсатмоқда. Уларнинг ўз фаолиятини амалга ошириши ва мамлакат ҳаётида фаол иштирок этиши учун ҳамма шарт-шароитлар яратилган. Бу борадаги ҳуқуқий асослар Ўзбекистон Конституциясида, «Виждон эркинлиги ва диний ташкилотлар тўғрисида»ги қонунда ўз ифодасини топган. Ана шу асослар мамлакатимиздаги барча дин вакилларининг ҳамкор, ҳамжиҳат бўлиб, миллий истиқлол мафкурасининг бош ғояси — халқимизнинг озод ва обод Ватан, эркин ва фаровон ҳаёт барпо этиш орзусини амалга ошириши учун мустаҳкам таянч бўлиб хизмат қиладди.

Мафкуранинг амалий йўналиш ва мақсадлари бўлиши табиий. Чунки, ҳар қандай мафкура ўз олдига муайян мақсадларни қўяди. Бу мақсадлар пировард натижага эришишнинг йўллари, восита ва усулларини белгилайди. Мафкуранинг асосий мақсадлари қуйидагилардан иборат:

- одамларни муайян ғояга ишонтириш;
- шу ғоя атрофида уюштириш;
- ғояни амалга ошириш учун сафарбар этиш;
- кишиларни маънавий-рухий жихатдан рағбатлантириш;
- ғоявий тарбиялаш;
- ғоявий иммунитетни шакллантириш;
- ҳаракат дастури бўлиш.

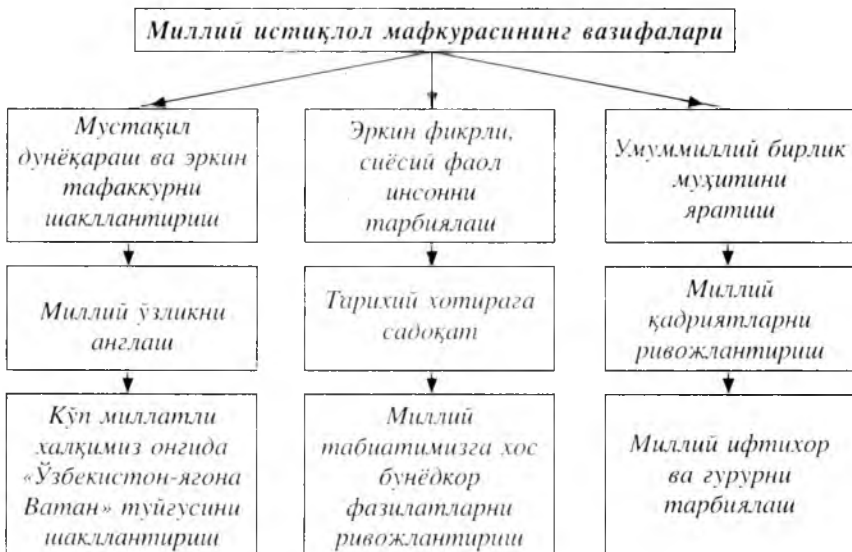
Ўзбекистон ўзининг интеллектуал салоҳияти, қадимий маданияти билан дунёвий тараққиёт йўлига кирди. Бундай йўлдан бораётган илғор мамлакатлар босқинчилик урушлари, мустамлакачилик, иркчилик, терроризм ва зўравонликнинг ҳар қандай кўринишини кескин қоралайди. Зеро, жамиятни қурол кучи билан, зўравонлик билан эмас, балки, мафкуравий куч билан бошқариш самарали экани тарихан исботланган ҳақиқатдир.

Истиклол мафкурасининг асосий вазифалари. Унинг олдига қўйилган бош мақсаддан келиб чиқади, бунда бош мақсадга эришишнинг восита ва усуллари, йўллари ва имкониятлари аниқланади. Одамларимизда мустақил дунёқараш ва эркин тафаккурни шакллантириш — миллий истиклол мафкурасининг асосий вазифаларидан биридир. Шу маънода бу мафкура ўзида халқимизнинг эзгу орзу-умидлари ва ҳаётий манфаатларини ифода этар экан, бу мақсадларга эришишнинг зарур шарти сифатида баркамол инсон шахсини шакллантиришга алоҳида эътибор беради. Маънавий баркамол кишиларгина шахсий ва умуммиллий манфаатлар уйғунлигини тегран аглайди, Ватан озод бўлмаса, шахс озод бўла олмаслигини тушунади, ва бу йўлда фаол меҳнат қилади.

Истиклол мафкураси биринчи навбатда ёш авлоднинг ҳаётига янгича маъно ва мазмун бахш этишга, унда фаол ҳаётӣй позицияни шакллантиришга қаратилгандир. Чунки ёшлар фақат миллий ғоя тимсолидагина мамлакат тараққиёти, юрт тинчлиги ва халқ фаровонлигини таъминлашнинг муҳим воситасини кўрадилар. Ёшлар табиятан турли ғояларга кизикувчан ва уларга тез берилувчан бўладилар.

44-чизма.

Миллий истиклол мафкураси ҳали турмушнинг аччиқ-чучугини татиб кўрмаган, ҳаётӣй тажрибага эга бўлмаган ана шу авлодни миллий манфаат ва тараққиётимизга ёт бўлган сохта ва бузғунчи ғоялар тажовузидан ҳимоя қилади, фуқароларда мафкуравий иммунитетни шакллантиради. «Иммунитет» аслида тиббиётга онд тушунча бўлиб, инсон организмнинг турли ташқи таъсирлар ва касалликларга қаршилик кўрсатиш қобилиятини англатади. Жамият ва шахс ҳам худди жонли организм сингари муттасил равишда мафкуравий босим ва таъйиқлар таъсирини сезиб яшайди. Миллий истиклол мафкураси эса жамият аъзоларида миллий манфаат ва мақсадлар

учун бутунлай ёт бўлган ғоя ва мафкурага қаршилиқ кўрса-тиш, уларга қарши курашиш қобилиятини шакллантиради.

Инсоният таракқиётга интилар экан, унда бунёдкорлик ҳисси мавжуд экан, илгор ғоялар дунёга келаверади. Босқинчилик, талончилик интилишлари бузғунчилик ғоялари таъсирида юзага чиқади. Шу боисдан ҳам бундай зарарли ғояларга қарши курашга доимо тайёр туриш, ёт ғоя ва мафкуралардан огоҳ бўлиш ҳаётий зарурат бўлиб қолмоқда.

Ватан равнақи, эл-юрт тинчлиги ва халқ фаровонлиги учун фидойилик иймон-этикодли аجدодларимиздан бизгача етиб келган буюк меросдир. Чет эл босқинчиларига қарши сабот-матонат билан курашган Широқ, Тўмарис, Жалолиддин Мангуберди, Темур Малик сингари улуғ саркарда ва халқ қаҳрамонларининг жасорати бугунги кунда ҳам ватандошларимизда фахр ва ғурурланиш туйғусини кучайтиради. Мустабид тузум қатағонларининг қурбони бўлган Фитрат, Чўлпон, Абдулла Қодирий, Усмон Носир ва бошқаларнинг жасорати эл-юртимиз мустақиллиги, озодлиги йўлидаги фидойиликнинг ёрқин намунасидир. Халқимиз онгига иймон-этикод, ҳалоллик, инсоф-диёнат, меҳнатсеварлик, саҳийлик фазилатларини сингдириш миллий истиқлол мафкурасининг муҳим вазифасидир.

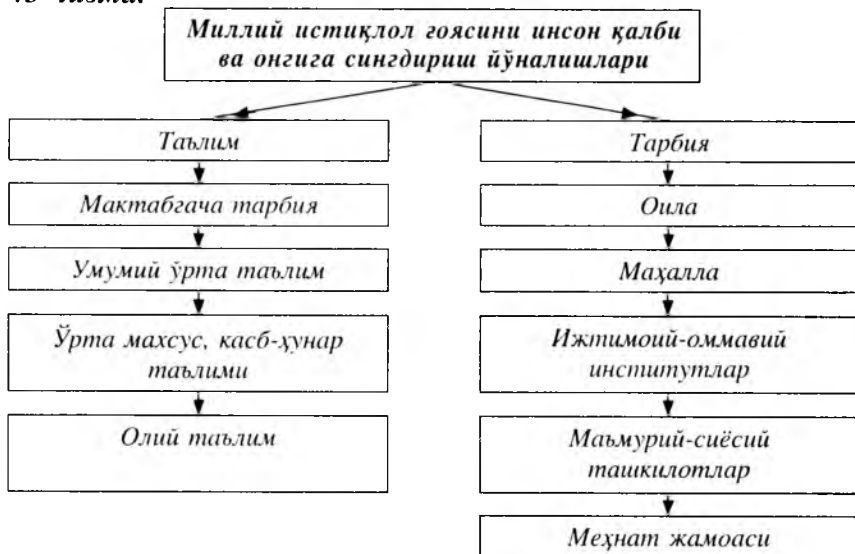
Хуллас, миллий истиқлол ғояси Ватанимиз мустақиллигини мустаҳкамлаш, юртимизни озод ва обод этиш, фаровон жамият қуриш учун хизмат қилади. Унинг бу борада 45-чизмада кўрсатилган бир қатор хусусиятлари мавжуд.

Ана шу хусусиятларга эга бўлган миллий истиқлол ғояси фуқаролар ҳаётининг маъноси ва мазмунини белгилайди. Уларга Ватан равнақи, юрт тинчлиги, халқ фаровонлигини таъминлаш, буюк келажакни барпо этиш учун яшаш ва курашиш чинакам инсоний саодат эканлигини яққол кўрсатади. Мустақил фикрга эга бўлган, ўз кучига, ўзи танлаган йўлнинг тўғрилигига ишонган инсон порлоқ келажакка дадил интилиш билан яшайди. Истиқлол ғояси ҳар бир, юрдошимизда ана шундай ишонч уйғотади, жамиятимизнинг нировард мақсад-муддаолари йўлида фаол меҳнат қилишга ундайди.

V боб. МИЛЛИЙ ИСТИҚЛОЛ ҒОЯСИНИ ХАЛҚИМИЗ ҚАЛБИ ВА ОНГИГА СИНГДИРИШ

Миллий истиқлол ғоясини Ўзбекистоннинг мустақил тараққиёт стратегиясини, ўзбек халқининг буюк давлат барпо этиш борасидаги мақсад-муддаоларини ҳисобга олган ҳолда, ёшлар қалби ва онгига сингдиришнинг муайян тизими ва ус-тувор йўналишлари мавжуд. Бунда жамият ҳаётининг барча соҳаларини камраб олиш, таълим-тарбия, тарғибот ва ташви-котнинг самарали усул ва воситаларидан оқилона фойдала-ниш тақозо этилади.

45-чизма.

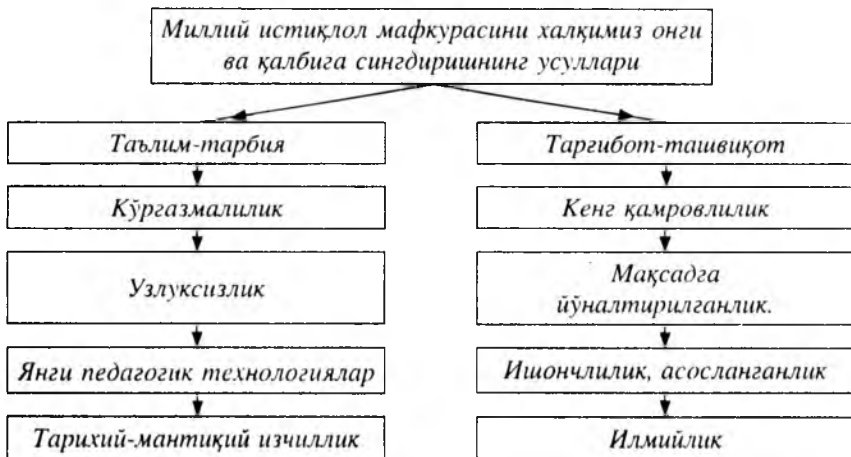

Миллий истиқлол ғоясини сингдиришда ҳар бир ота-она-нинг ўз фарзандининг мактабгача тарбияси, унинг кейинги

тараққиёт даврида қапчалик аҳамият касб этиши, бу давр узлуксиз таълим ва тарбиянинг муҳим босқичи эканини англаб этиши ниҳоятда муҳим. Бунда оиланинг таълим муассасалари тизимига изчил уйғунлашувига эришиш зарур. Бу даврдаги барча бевосита таълим берувчи муассасалар (мактаблар, лицей, касб-ҳунар коллежлари, олий ўқув юртлари) мафкуравий тарбиянинг асосий ўчоқларидир. Уларнинг барчасида амалга ошириладиган мафкуравий таълим жараёнида, барча ўқув қўлланмалари ва дарсликлар, қўшимча адабиётларда қуйидаги омиллар устувор аҳамият касб этиши лозим:

- Ватан туйғусини шакллантириш:
- она тилимизга муҳаббат уйғотиш;
- миллий қадриятларга ҳурматни кучайтириш;
- эзгулик тимсоли бўлган аёлни улуғлаш;
- оиланинг ватанпарварлик ҳиссини тарбиялашдаги ролини кўрсатиш;
- маҳалланинг демократия дарсхонаси ва ўз-ўзини бошқариш мактаби эканини тушунтириш ва ҳоказо.

46-чизма.

Ғоявий тарбиянинг моҳияти. Шахс тарбиясининг муҳим йўналиши - бу ғоявий тарбиядир. Бу - инсон онги ва тушунчалари тизимида ҳаёт ҳақидаги фалсафий, сиёсий, ҳукукий, диний, эстетик, ахлокий, бадий, касбий қарашларни мақсадли

шакллантириш жараёнидир. Ҳар қандай тарбия жараёни охи-рокибат, ўз мақсад ва моҳиятига кўра ғоявий тарбиядир.

Бу боланинг дунё ҳақидаги, оламнинг ривожланиш қону-ниялари, инсоний муносабатлар борасидаги ўзига хослик-лар, ахлоқ тамойиллари, ғўзаллик ҳақидаги тушунчаларини кенгайтиришга хизмат қилади. Бу — том маънода мафкура-вий тарбиянинг асоси, пойдеворидир. Шунинг учун мафкура-сиз инсон, мафкурасиз гуруҳ, миллат, халқ, жамият бўлиши мумкин эмас.

Ғоявий тарбиянинг мақсади. Ҳар қандай мафкуравий тар-биянинг мақсади - жамиятнинг ҳар бир аъзоси ва улар тимсо-лида ҳар бир ижтимоий қатлам, гуруҳнинг тарбиявий даража-сини таъминлашдир. Бу пировард натижада ўша жамият риво-жига туртки берувчи илғор ғояларнинг ҳар бир фуқаро томо-нидан онгли равишда ўзлаштирилишини, унинг тафаккур ва фикрлаш тарзига айлантирилишини таъминлайди. Шу маъно-да, миллий истиқлол мафкураси Ўзбекистонда яшаб, ижод қила-ётган ҳар бир фуқаро онги ва шуурида асрий миллий қадрият-ларимиз, халқимизнинг бугунги ва келгусидаги манфаатларини ифодаловчи энг соғлом ғоялар ва фикрлар тарзида - халқ та-факкури тарзида ўз ифодасини топиши лозим. Бу жиҳат маф-куравий тарбиянинг бош хусусиятларидан биридир.

Ғоявий тарбиянинг энг муҳим омилларидан бири оила-дир. Оила — жамият негизи бўлиб, кўп асрлик мустаҳкам маънавий таянчларга эга. Миллий мафкурамизга хос бўлган илк тушунчалар, аввало, оила муҳитида сингади. Бу жараён боболар ўғити, ота ибрати, она меҳри орқали амалга ошади.

Ўзини ўзи бошқаришнинг миллий модели бўлган маҳалла халқимизнинг азалий удумлари, урф-одатлари ва анъаналари-га таянган ҳолда, улкан тарбиявий вазифани бажаради. Кек-саларнинг панд-насихати, катталарнинг шахсий ибрати, жа-моанинг ҳамжиҳатлиги мисолида ёшлар онгига эзгулик ғояла-ри сингдириб борилади.

Айниқса, миллий қадриятлар, меҳр-окибат, эл-юрт шаъни учун кураш каби фазилатларни камол топтиришда маҳалла-нинг ўрни бекиёсдир.

47-чизма.

Меҳнат жамоалари инсон умрининг асосий қисми ўтадиган, унинг тафаккури, ҳаётга муносабати шаклландиган ижтимоий-маънавий муҳитдир. Улар кишида жамоа руҳи, меҳнатсеварлик, омилкорлик, адолат тушунчаси, меҳр-окибат қўйғуларини тарбиялайдиган меҳнат жамоалари бўлиб, турли миллат ва динга мансуб одамларни дўстлик ва ҳамжиҳатлик, ўзаро манфаатдорлик асосида ҳамкорлик қилиш, миллий ва умуминсоний кадриятларни уйғунлаштириш, соғлом маънавий муҳитни вужудга келтиришда муҳим омил вазифасини бажаради.

Сиёсий партиялар ўз фаолияти билан фикрлар ранг-баранглиги ва қарашлар хилма-хиллигига асосланган демократик жамият барио этиш гоясининг амалга ошишига хизмат қилади. Ўзбекистондаги ҳар бир партия ўз дастурий қараш ва мақсадларини рўёбга чиқариш учун барча ҳуқуқий асос ва қонуний кафолатларга эга.

Мамлакатимиз ҳаётида фаолият кўрсатаётган **нодавлат ташкилотлар** ҳам мафкуравий жараёнларда фаол иштирок этиши лозим бўлган олимлар каторига киради.

48-чизма.

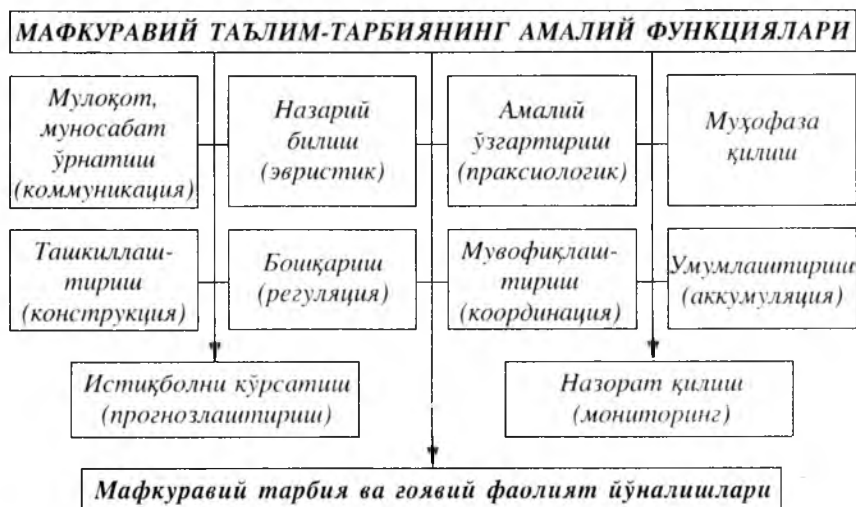

Жамоатчилик фикрини шакллантириш, миллий истиқлол мафкурасини халқимиз, аввало, ёш авлод онгига сингдиришда **оммавий ахборот воситалари** алоҳида ўрин тутати. Улар маънавий-маърифий ислохотлар жараёни, бу борадаги муаммоларни, жамият ҳаётининг турли қирраларини тезкорлик билан акс эттирадиган энг самарали воситадир.

Мафкуравий тарбиянинг энг таъсирчан воситаларидан бири ҳам **мулоқот** ҳисобланади. Чунки инсон қалбида ва онгида шаклланадиган дунёқараш, эътиқод, иймон, виждон, масъулият каби фазилатлар тарбиясида радио-телевидение, газета-журналлар, бадиий ҳамда илмий адабиётнинг ўрнини эътироф этган ҳолда, шуни айтиш мумкинки, юзма-юз кечадиган фикр алмашув, инсоннинг юзи ва кўзига қараб туриб айтиладиган бамаъни сўз ва ҳиссиётларнинг ўрни бекиёс. Шунинг учун ҳам ота-она бир гапни айтиши лозим бўлса, боласининг юзини ўзига қаратиб олиб, зарур юз кийёфаси ва кўзидаги самимият

билан фикрини уқтира бошлайди. Ва бундай мулоқот самарали бўлади. Шу боис аудиторияларда ўқитувчи билан ўқувчи, талаба ва домла ўртасидаги мулоқот таълим ва тарбия жараёнида катта аҳамиятга эгадир.

49-чизма.

Соғлом дунёқараш, масъулият, иймон ва эътиқодни ёшлар онгида шакллантиришнинг қуйидаги асосий объектив шарт-шароитлари ва омилларини ажратиб кўрсатиш мумкин:

- а) ижтимоий-сиёсий, маънавий-маърифий муҳит;
- б) сиёсий онг ва ҳуқуқий маданиятнинг ўсиши;
- в) ёшларнинг билим даражаси;
- г) одатий, анъанавий фикрлаш тарзидан янгича, илғор фикрлашга ўтиш.

Янги давр, янгича ислохотлар, демократия, бозор муносабатлари айнан тафаккур ва фикрдаги ўзгаришларни тақозо этади, аммо бу жараён бирданига, тез ва бир текисда рўй бермайди. Бу— мураккаб, босқичма-босқич амалга оширилган жараён бўлиб, унда бошқа ижтимоий қатлам вакиллари билан бирга ёшлар ташаббускорлик кўрсатиши, ўз дунёқарашини ва эътиқодини билан бошқаларга таъсир кўрсатиши керак.

Мафкуравий тарбия ўзига хос тизимига эга бўлиб, бу тизимда хилма-хил бўғинлар ўзига хос аҳамият касб этади. Бу борада мафкуравий тарбия субъектлари алоҳида ўрин тутати.

Жамият аъзоси сифатида, инсон доимо турли гуруҳ ва жамоаларнинг вакили сифатида уларнинг таъсири остида бўлади. Яъни, ҳар бир шахснинг феъл-атворида, хатти-ҳаракатларида у мансуб бўлган миллат, халқ, профессионал тоифа, жамоа ва оиланинг ижобий ёки салбий таъсири бўлади.

Тарихий шарт-шароит, давр, давлат тузими ва ўша жамиятдаги сиёсий, иқтисодий ва мафкуравий таъсирлар унинг дунёкараши, фикрлаш тарзи, тафаккурида ўз аксини топади. Бундай таъсирларнинг икки хили мавжуд:

- микро босқичдаги таъсирлар ёки кенг маънодаги ижтимоий-маънавий, сиёсий ҳамда иқтисодий муҳит таъсирлари;
- микро босқичдаги таъсирлар ёки бевосита инсон боласи туғилиб ўсадиган оила, таълим ва тарбия масканлари, меҳнат жамоаси, маҳалла ва дўстлар муҳитидаги таъсирлар.

Бир қарашда инсон феъл-атворини иккинчи босқич таъсирларгина белгилайдигандай туюлади. Чунки, «Қуш уясида кўрганини қилади», деганларидек, айниқса, ўзбекчиликда одамнинг оиласи, насли-насаби, маҳалласи, таълим олган билим даргоҳига катта эътибор берилади ва бундай муносабат ҳаётда ўзини оклайди ҳам. Лекин макро босқичдаги таъсирларнинг аҳамиятини ҳам камситиш тўғри бўлмайди. Масалан, шўролар тузуми жамият аъзоларининг муте, тобе, ихлоссиз, баъзи бир жиҳатдан иймонсиз бўлиб камол топишига замин яратганки, бунга асосан ўша муҳитдаги носоғлом, инсон қадрини ерга урувчи иқтисодий сиёсат ва идеология сабаб бўлган.

Мафкурани амалга оширувчи шахсдан аввало, тажриба, билимдонлик, ишонтира олиш қобилияти, унинг нутки, ўзига ишонч ва бошқалар талаб қилинади. Мафкурачиларнинг асосий иш услуби, ўзида мавжуд билим, тушунча, ғояларни асос қилиб олган ҳолда, биринчи навбатда ёшларда, қолаверса, кенг халқ оммаси онгида мустаҳкам эътиқодни шакллантириш, таъсир кўрсатишдир. Бунда у мулоқотнинг барча самарали ва таъсирчан воситаларидан-монолог, диалог, баҳс-му-

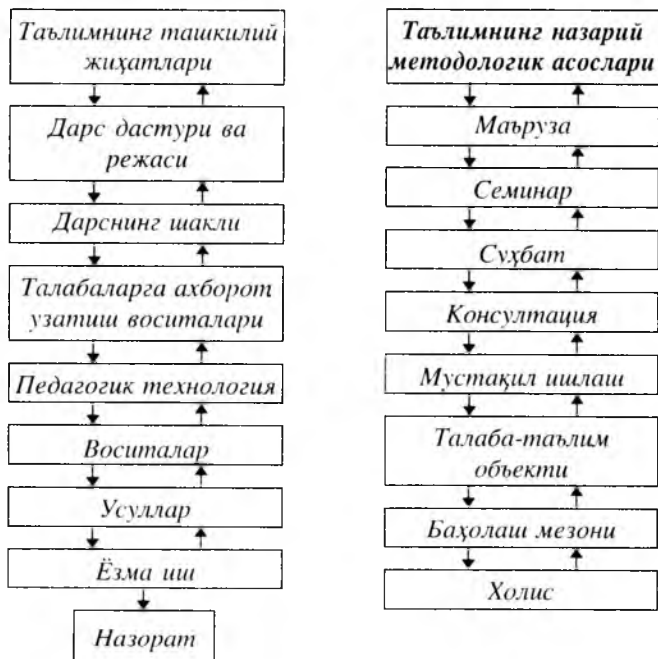
нозара кабилардан фойдаланади. Айнан ана шу фаолият ҳар бир таъсир кўрсатувчининг риторика асосларидан хабардор бўлишини, нутқ маҳоратини эгаллашини талаб қилади. Сўзловчи нутқий ва нутқий бўлмаган воситалардан ўз ўрнида мақсадга мувофиқ тарзда фойдалана олиши шарт. Ҳиссий таъсир усуллари-ўринли ишлатилган қарашлар, имо-ишора, мимика кабилар ҳам таъсирни кучайтирувчи психологик механизмлар эканини унутмаслик керак.

50-чизма.

Тарбиячидан талаб қилинадиган яна бир муҳим ҳислат — гапираётган кишининг ёқимтойлигидир. Бу ҳам нотикка нисбатан ишонч ва эътиқодни оширади. Ёшлар аудиториясида, воизнинг мурожаатига эътибор жиддийроқ бўлади. Зиёли, олимлар аудиториясида, мантикий, илмий таҳлилларга асосланган фикр ва мулоҳазалар катта таъсир кучига эга бўлади.

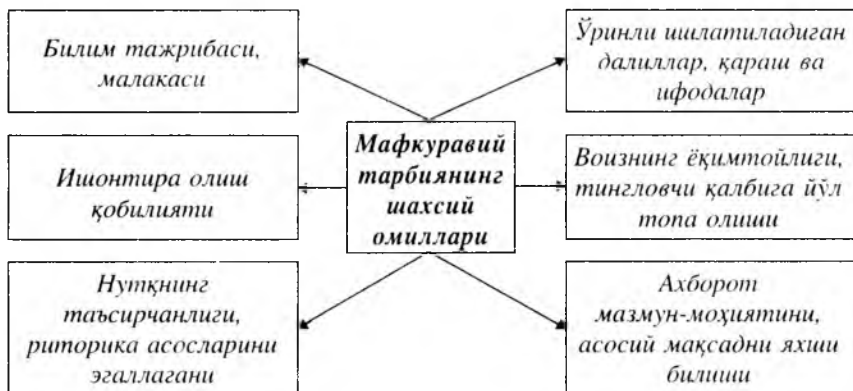
51-чизма.

Нотиқнинг нима ҳақида гапираётгани (ахборотнинг мазмуни) ҳам мафкуравий тарбияда муҳим ўрин тутadi. Тадқиқотлардан шу нарса маълум бўлдики, одамларга ҳам ақлан асосланган (рационал), ҳам эмоционал (ҳиссиёт уйғотувчи) маълумотлар тез таъсир қилади. Бунда аудитория хусусияти назарда тутилиши керак. Масалан, ўқимишли, тушунган одамлар аудиторияси фактларга таянган, асосли маълумотни тез қабул қилиб, унга ишонса, кичик ёшлилар, маълумот даражаси пастроқ шахслар кўпроқ юракка яқин, эмоционал маълумотга ўч булади. Мафкуравий ахборот ёзма ёки оғзаки тарзда етказилиши мумкин. Агар биринчисига газета, журналлар, китоб ва дарсликлар, ёзма манбаларда мужассамлашган маълумотлар кирса, иккинчисига маъруза, дарсни баён этиш, мунозара ва сўхбатлар ўтказиш киради. Бундан ташқари, мафкуравий ғоялар турли бадиий ва ҳужжатли фильмлар, болалар ёки катталар учун яратилган мультфильмлар орқали ҳам ет-

казилиши мумкин. Мухими, улар халк маънавияти, ўлмас меросимиз, келажакка ишонч уйғотувчи маъно-мазмун билан йўғрилган бўлиши керак.

52-чизма.

Х у л о с а

Маълумки, ҳар қандай фан тараққиётининг самараси унинг назарий асосларини амалий фаолият соҳаларига тўғри ва тўла-тўқис татбиқ этилиши билан боғлиқ. Бу эндигина шаклланаётган «Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар» ўқув фанига ҳам тааллуқлидир. Ушбу зарурат мазкур фан асосларини таълим-тарбия жараёнида чуқурроқ ўзлаштиришнинг энг самарали йўлларида фойдаланишни тақозо этади.

Ана шу мақсадда тайёрланган ва сиз танишиб чиққан изоҳли кўргазмали воситаларнинг методологик йўналишини ва мавзулар тартибини белгилашда Ўзбекистон Президентининг асарлари ҳамда «Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар» рисоласи асос бўлган.

Чизмаларда кўзга ташланиши мумкин бўлган айрим ўхшашликлар, энг аввало, миллий мафкурамизнинг энг муҳим тушунча ва тамойилларнинг турли мавзу ва муаммоларнинг тақозоси билан, ҳар хил нуқтаи назардан, қайта-қайта уқтириш зарурати билан боғлиқ. Бу уларни ўқувчилар онгига янада чуқурроқ сингдириш ва ўқитувчилар меҳнатини қизиқарли воситалар билан бойитиш мақсадини кўзда тутати. Айнан шу мақсадда китобчада ҳар бир чизмага ундаги тушунча ва тамойилларнинг янги қирраларини очиб берадиган, умуман олганда кўргазмали воситаларни муайян даражада тўлдирадиган қисқа ва мухтасар изоҳлар берилди.

Шу билан бирга, ҳар қандай дастлабки уринишда бўлганидек, изоҳли кўргазмали воситаларнинг биринчи нашрида ҳам айрим камчиликларга йўл қўйилган бўлиши табиий. Келажакда уларни таълим-тарбия соҳаларига ва ўқитиш-ўргатиш жараёнларига чуқурроқ татбиқ этишда туғиладиган фикр-мулоҳазалар ва тўпланадиган тажриба мавжуд камчиликларни бартараф этишга ёрдам беради. деган умиддамиз.

МУНДАРИЖА

Кириш

Миллий истиқлол ғояси ўқув фанининг предмети, мақсад ва вазифалари	3
I боб. Ғоя ва мафкуралар тарихидан	9
II боб. Ҳозирги замонда инсон қалби ва онги учун кураш	21
III боб. Ўзбекистон тараққиёти ва мафкуравий муаммолар	33
IV боб. Миллий истиқлол ғояси	48
V боб. Миллий истиқлол ғоясини халқимиз қалби ва онига сингдириш	77
Хулоса	78

Ижтимоий-сиёсий нашр

**МИЛЛИЙ ИСТИҚЛОЛ ҒОЯСИ:
асосий тушунча ва тамойиллар**

(Изоҳли кўргазмали воситалар тўплами)

Масъул – *К. Назаров*

Мусаввирлар: – *И. Исмоилов, Р. Азимов*

Мусаххих – *У. Валиев*

ИБ №3574

Ўзбекистон файласуфлари миллий жамияти, Тошкент, Мустақиллик
майдони-5

Ўзбекистон ёшлари «Камолот» жамғармаси «Янги аср авлоди» нашри-
ёт-матбаа маркази, Тошкент, Чилонзор-8, Катгортол кўчаси 60.

Босмахонага 19.07.2001 топширилди. Босишга 6.08.2001 рухсат берил-
ди. Ўлчам 60x90^{1/16}. Офсет босма. Шартли босма табок 7.04 б.т.
Нашр босма табок 5,0 б.т. Адади 15000. Рақамли буюртма К-8882.

Ўзбекистон республикаси Давлат кўмитаси ижарадаги Тошкент **матбаа**
комбинатида босилди. 700129, Тошкент, Навоий кўчаси, 30.